

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Факультет фінансів
Кафедра фінансів суб'єктів господарювання та страхування

ЛОГВІН Ольга Василівна

**Український перестраховальний ринок та проблеми його
розвитку / Management of the Entity's Cash Assets**

спеціальність: 8.03050801 - Фінанси і кредит
магістерська програма - Управління фінансами суб'єктів господарювання
Магістерська робота

Виконав студент групи ФСГм-21
О. В. Логвін

Науковий керівник: к.е.н.,
доцент, Г. М. Кулина

Магістерську роботу допущено до
захисту:

" __ " _____ 20 __ р.

Завідувач кафедри **О. В.Кнейслер**

ТЕРНОПІЛЬ -2017

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1. Теоретико-організаційні засади функціонування перестраховального ринку	7
1.1. Концептуалізація, функціональне призначення та роль перестраховування в системі страхових відносин.....	7
1.2. Форми та види організації перестраховального захисту	18
1.3. Механізм функціонування перестраховального ринку.....	29
Висновки до розділу 1.....	39
Розділ 2. Формування та функціонування перестраховального ринку в Україні	41
2.1. Економіко-правові передумови становлення і формування перестраховального ринку в Україні.....	41
2.2. Тенденції розвитку вітчизняного перестраховального ринку.....	51
2.3. Оцінка діяльності перестрахових брокерів на перестраховальному ринку.....	61
Висновки до розділу 2.....	68
Розділ 3. Перспективи розвитку перестраховального ринку в Україні	70
3.1. Напрями підвищення ефективності функціонування та потенціал зростання вітчизняного перестраховального ринку.....	70
3.2. Позитиви світового досвіду організації перестраховального захисту та можливості їх апробації у вітчизняну практику.....	82
Висновки до розділу 3.....	95
ВИСНОВКИ	96
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	101
ДОДАТКИ	111

В системі ринкових відносин перестраховання виступає вагомим інструментом мінімізації та запобігання наслідків великомасштабних і не тільки ризиків. Його розглядають як механізм замкнених економічних відносин між страховиками, за яких страховик, приймаючи на страхування ризики, передає на погоджених умовах усю відповідальність чи її частину іншим страховикам задля створення збалансованого портфеля ризиків, забезпечення безбитковості та фінансової стійкості страхових операцій. Відтак, ефективне функціонування ринку перестраховання та стійкий розвиток його операторів забезпечують стійкість та надійність страхових компаній, які, у свою чергу, можуть гарантувати виконання взятих на себе фінансових зобов'язань.

В Україні становлення і розвиток перестраховання обумовлені наявністю низки проблем у частині слабкої капіталізації страхового ринку, відсутності надійних інвестиційних інструментів розміщення страхових резервів, недосконалістю нормативно-правового законодавства, що регламентує діяльність перестраховиків тощо. Посилені вкрай нестабільним соціально-економічним становищем економіки та складною політичною ситуацією в країні, а також поглибленням недовіри населення до фінансових установ, вони визначають закономірності розвитку перестраховального ринку, особливості діяльності перестраховиків та специфіку здійснення перестрахових операцій.

Актуальність теми дослідження. В розвинутих економіках страхові і перестрахові компанії належать до числа найбільших інвесторів, здатних у короткі терміни мобілізувати значні обсяги вільних грошових ресурсів і перетворити їх в активний інвестиційний капітал. Щодо вітчизняної практики, то діяльність у сфері страхування набуває все більшого значення. Крім того, актуалізується роль перестраховиків, які дозволяють підвищувати ефективність функціонування страхових чи перестрахових компаній за рахунок розподілу ризику, взятого ними від страхувальника (перестраховальника).

Незважаючи на позитивні зрушення у сфері модернізації страхового і перестраховальних ринків, залишаються чимало проблемних аспектів, які

вимагають негайного вирішення, а на фоні посилення впливу економічних викликів і загроз, окреслене питання ще більше актуалізується.

Тому комплексна розробка теоретичних і практичних питань зі становлення і розвитку перестраховального ринку України, а також визначення напрямів підвищення ефективності його функціонування є на часі та обумовили вибір теми магістерської роботи, зумовили її актуальність, практичну та теоретичну значимість.

Дослідженням особливостей формування та функціонування страхового і перестраховального ринків займалися такі вітчизняні і зарубіжні науковці як: Т. Бабко, А. Боженко, А. Бойко, Є. Величко, А. Волошина, А. Гусак, С. Дігтяренко, О. Кнейслер, О. Козьменко, М. Колеман, М. Коулмен, Г. Кулина, Д. Маруженко, В. Мешко, М. Мних, Н. Налукова, Л. Нечипорук, Т. Письменна, І. Постнікова, О. Прокоф'єва, Т. Татаріна, О. Тимошук, Н. Ткаченко, К. Третяк, І. Шулешова та ін. Проте чинники, що негативно впливають на стан та подальший розвиток перестраховального ринку в країні, потребують подальшого вивчення у контексті поглиблення економічних викликів і загроз. Віддаючи належне існуючим напрацюванням та не применшуючи їх вагомості, слід акцентувати увагу на пошуку можливих шляхів підвищення ефективності функціонування перестраховального ринку України в умовах сьогодення.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є обґрунтування теоретико-організаційних і прикладних засад розвитку перестраховального ринку України та розробка заходів, спрямованих на підвищення ефективності функціонування перестрахових компаній в сучасних умовах господарювання.

Відповідно до поставленої мети в роботі передбачено вирішення таких основних **завдань**:

- дослідити концептуалізацію, функціональне призначення та роль перестраховування в системі страхових відносин;
- розкрити форми та види організації перестраховального захисту;
- розглянути механізм функціонування перестраховального ринку;

- виявити економіко-правові передумови становлення і формування перестраховального ринку в Україні;
- розглянути тенденції розвитку вітчизняного перестраховального ринку та здійснити оцінку діяльності перестрахових брокерів на ньому;
- окреслити напрями підвищення ефективності функціонування перестраховиків та виявити потенціал зростання вітчизняного перестраховального ринку;
- дослідити позитиви світового досвіду організації перестрахового захисту та можливості їх апробації у вітчизняну практику.

Об'єкт дослідження – перестраховальний ринок України.

Предметом дослідження є теоретико-організаційні та прикладні аспекти функціонування перестраховального ринку України.

Теоретико-методологічною та фактологічною основою є нормативно-правові акти, які визначають і регулюють діяльність перестраховального ринку України, дані Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України, та Ліги страхових організацій України.

Методи дослідження. При проведенні дипломного дослідження використано такі методи: загальнонаукові – наукова індукція та дедукція, метод порівняння і синтезу; спеціальні економічні методи (метод аналізу, ґрунтування, формалізації, комплексного підходу).

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному дослідженні теоретико-організаційних і прикладних засад функціонування перестраховального ринку України, із врахуванням світового досвіду розробці практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності функціонування перестраховиків та потенціалу зростання вітчизняного ринку перестраховування.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що обґрунтовані у дослідженні положення, висновки та пропозиції поглиблюють теоретико-організаційні засади функціонування перестраховального ринку, а також мають практичну значимість щодо реалізації завдань, пов'язаних із забезпеченням його подальшого поступу.

Апробація результатів дослідження. Окремі положення та результати дослідження обговорювалися і отримали позитивну оцінку, а також були опубліковані у збірниках наукових тез “Актуальні проблеми корпоративних фінансів та фінансових ринків в умовах глобалізації” та “Актуальні проблеми корпоративних фінансів та фінансових ринків”.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст роботи викладено на 98 сторінках, у тому числі на 27 з них розміщено 10 таблиць і 15 рисунків. Робота містить 4 додатки та список використаних джерел із 96 найменувань на 10 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕРЕСТРАХУВАЛЬНОГО РИНКУ

1.1. Концептуалізація, функціональне призначення та роль перестраховування в системі страхових відносин

Страховання є невід'ємним атрибутом ринкової економіки, оскільки за його допомогою забезпечується страховий захист фізичних і юридичних осіб від різного роду випадкових подій та небезпек. Водночас страхова діяльність здатна стимулювати розвиток інших учасників фінансово-інвестиційних операцій та ринків шляхом розміщення частини коштів страхових резервів у пов'язані з ними фінансові інструменти й цінні папери. У свою чергу, перестраховання є вагомим інструментом мінімізації та запобігання наслідків ризиків, які супроводжують функціонування самих страхових компаній. Воно дозволяє гарантувати їх фінансову стійкість та стабільність і, як результат, – відшкодування збитків страхувальникам.

На глобальному ринку страхування використання механізму перестраховування ризиків обумовлене необхідністю сек'юритизації ризиків, які супроводжуються посиленням соціально-економічних викликів і загроз.

Загалом перестраховання виступає однією із форм страхування, тому воно також підпорядковується тим правилам, що і страхування, а саме принципам страхового інтересу, відшкодування у межах реально завданих збитків, найвищої сумлінності, страхового ризику тощо.

Виникнення перестраховування як системи перерозподілу страхових ризиків і збитків історично обумовлене розвитком світового господарства, появою нових об'єктів страхування та пошуком страховиками нових форм і методів їх страхового захисту на якісно новій фінансовій основі [21]. Як зазначає А. Боженко, «розвиток сфери матеріального виробництва, залучення до неї матеріальних цінностей у все більших обсягах, поява грошового обігу та

ринку цінних паперів, монополій і акціонерних форм підприємництва, зростання обсягів індустріального виробництва та збільшення кількісних параметрів об'єктів страхування – все це поступово призвело до збільшення об'ємів ризиків, які приймалися на страхування [9]. Відтак, на одному з етапів розвитку суспільства можливості страхових компаній по забезпеченню все-нових ризиків, які супроводжували господарську діяльність фізичних осіб і суб'єктів господарювання, виявились вкрай обмеженими, тому і постало питання перерозподілу їх відповідальності між іншими страховиками (перестраховиками). Так виникло перестраховування як нова галузь страхових відносин зі своїми особливостями, механізмом реалізації, способами, формами, функціональним призначенням.

Загалом перестраховування має доволі багату історію. Перший відомий договір так званого на той час перестраховування був написаний на латині та заключений в місті Генуя (1371 р). Він стосувався вантажу, який мав бути переправлений морем. Однак, через небезпечний характер подорожі страховик передав більшу частину ризику іншому страховику. При цьому, перестраховувалась тільки частина маршруту з Кадісу (Іспанія) до Слейсу (Фландрія), оскільки вона вважалась з підвищеним рівнем небезпеки [85]. Такий спосіб розподілу ризику втілював собою справжнє перестраховування між страховиком і перестраховувальником без участі власника вантажу.

На сьогодні перестраховування є, по-суті, страхуванням для страхових компаній. Воно являє собою контрактну угоду, згідно з якою страховик отримує захист від перестраховика через потенційні витрати за відшкодування ризику клієнтам.

Варто наголосити, що незважаючи на доволі тривалу практику використання механізму перестраховування задля підтримки фінансової стійкості самого страховика, досі до досягнуто консенсусу щодо визначення його економічної сутності та призначення в системі страхових відносин. Так, найпростіше тлумачення поняття «перестраховування» записано в німецькому

уставі, у відповідності з яким: «Перестраховання – це страхування ризику, взятого на себе страховиком» [4].

Більш класичне трактування згаданої дефініції з'явилося у ХІХ ст. у Великій Британії, коли перестраховання вже пояснювалось як нове страхування вже застрахованого ризику щодо захисту страховика від ризиків, які були прийняті раніше на страхування.

У статті 12 Закону України «Про страхування» йдеться, що перестраховання – це страхування одним страховиком на визначених договором умовах ризику виконання частини своїх обов'язків перед страхувальником у іншого страховика резидента або нерезидента, який має статус страховика або перестраховика, згідно з законодавством країни, в якій він зареєстрований [69].

У табл. 1.1 подано різні точки зору вчених-економістів з приводу розуміння економічної сутності та змісту перестраховання.

Таблиця 1.1

Визначення поняття «перестраховання».

Автор	Визначення
О.Д. Вовчак	Перестраховання – це самостійна галузь страхування, котра захищає безпосереднього страховика від можливих фінансових втрат у тому випадку, коли він був би змушений здійснювати виплати за укладеними договорами страхування, не маючи перестраховального покриття [13].
І.І. Дахно	Перестраховання – це система економічних відносин між страхувальниками, яка дозволяє страховій фірмі, що уклала договір страхування, передати взяті на себе ризики іншим страховим компаніям – перестраховикам [22].
В.Й. Плиса	Перестраховання – це страхування одним страховиком (цедентом, перестраховальником) на визначених договором умовах ризику виконання всіх або частини своїх обов'язків перед страхувальником у іншого страховика (перестраховика) [64].

Продовж. до табл. 1.1.

<i>К.Г. Семенова</i>	Перестраховання – це вид відносин де перестраховик не несе відповідальності перед страхувальниками, а виступає в ролі гаранта виконання страховиком своїх зобов’язань перед ними [73].
<i>А.І. Худяков</i>	Перестраховання – це страхування страховиком, що має назву перестраховальником, прийнятого на себе за договором страхування зобов’язання по страховій виплаті повністю або частково в іншого страховика (перестраховальника) [87].
<i>В.К. Райхер</i>	Перестраховання є найбільш наближеним до страхування цивільної відповідальності і навіть є особливим його різновидом. Тобто перестраховання, яке розглядається як страхування при всій своїй самостійності в кінцевому рахунку являється страхуванням від виконання власних страхових обов’язків, сповна сплачених страхових премій [72].
<i>В.І. Сребровський</i>	В основі страхування цивільної відповідальності завжди лежить вина або заподіяння шкоди, а для перестраховання не характерні ні наявність вини, ні понесення шкоди. А отже перестраховання слід визнавати різновидом майнового страхування [24].

Аналізуючи сутність та економічний зміст наведеної вище дефініції, підкреслимо, що деякі автори, які в їх основі вбачають систему відносин, не враховують подальший перерозподіл ризику і обмежуються тільки першою стадією процесу, обмежуючи загальне розуміння призначення перестраховальних операцій. На нашу думку, у перерозподілі ризиків, які страхувальник передає страховику, бере участь декілька страхових компаній, а не одна. У зв’язку з великомасштабними ризиками, наприклад, техногенними екологічними катастрофами, обов’язки перестраховання може брати на себе перестраховий пул, в якому десятки перестраховиків. Підтримка власної фінансової стійкості, а не тільки страховика, зумовлена подальшою передачею ризику, що відображається механізмом ретроцесії.

Більшість вчених-економістів розглядають перестраховання як механізм передачі ризику в повному обсязі або частково від одного страховика до іншого страховика (перестраховика). Натомість, вчені-правники вважають

некоректними дані визначення та схиляються до думки, що страхувальник як і був, так і залишається носієм ризику, тобто перенесення ризику не відбувається. Страхувальник лише отримує захист від цього ризику.

З соціальної точки зору трактує перестраховання Худяков А.І. При цьому автор показує перестраховання як взяття частини ризику третьою особою чи організацією [87, с. 305].

Такі вчені як В.К. Райхер і В.І. Серебровський визначають перестраховання через правову природу договору перестраховання. Однак погодитися із зазначеними підходами, на наш погляд, є не зовсім правомірним. Зокрема, розкриття змісту перестраховання лише через поняття договору перестраховання є занадто звуженим і оминає увагою особливості здійснення даної діяльності, а також державно-правовий механізм її регулювання. Обмеження перестраховання виключно різновидом, галуззю чи сферою страхування, ми вважаємо, також недостатнім, хоча варто погодитися з тим, що страхування та перестраховання як з економічної, так і юридичної точки зору мають певні спільні риси [24, с. 153].

Незважаючи на відмінності та різні погляди щодо трактування економічної сутності перестраховання, єдиної думки науковці дійшли у тому, що його метою є забезпечення рентабельної діяльності страхової (перестрахової) компанії, зміцнення її фінансової стійкості та покращення фінансової надійності, створення збалансованого страхового портфеля.

На нашу думку, перестраховання не є механізмом передачі ризику, адже воно виступає самостійною категорією, якій притаманні специфічні риси, які вирізняють його з-поміж інших категорій і понять, принципи організації та функціональне призначення.

Так, важливу роль перестраховання здійснює у контексті:

- забезпечення платоспроможності страховика у разі неочікуваного підвищення частоти настання страхових ризиків і пов'язаного з цим збільшення кількості й обсягу страхових відшкодувань;
- стабілізації і покращення фінансових результатів основної

діяльності страховика;

- зменшення фінансового навантаження на власний капітал страховика та надання йому можливості вивільнювати частину своїх активів у вигляді страхових резервів з метою їх використання на інші цілі. Це збалансування (гомогенізація) страхових ризиків у портфелі страховика шляхом обмеження частини його участі у відшкодуванні збитку;

- розширення фінансових можливостей страхової компанії для прийняття на страхування ризиків та сприяння у проведенні більш якісної їх оцінки;

- сприяння страховику в наданні страхувальникам додаткових послуг та у вдосконаленні прийомів і методів провадження його основної діяльності [84].

Передуючи подальшому дослідженню, відмітимо, що як страхування, так і перестраховання, виконуючи основні свої функції, виступають механізмами мінімізації і компенсації можливих збитків інших суб'єктів, які звертаються за страховим чи перестраховим захистом. Окрім того, у разі настання страхового випадку страхові та перестрахові компанії зобов'язуються здійснити страхову виплату, забезпечуючи цим стабільність фінансового становища споживачів відповідних послуг. Також обидва інститути створюють умови для безперервної діяльності суб'єктів підприємництва, а саме – запобігають їх банкрутству, тим самим захищаючи вітчизняну систему господарювання.

Загалом вважаємо, що перестраховання реалізує своє призначення через виконання основних і додаткових функцій, схематично які подано на рис. 1.1.

Суть основної функції перестраховання полягає у забезпеченні страховиком (перестраховиком) страхувальнику (страховій компанії) такої гарантії, яка б відповідала його фінансовим можливостям. При цьому, перестраховик – це страховик, котрий приймає ризик за договором страхування, таким чином, надає послугу прямому страховику [6]. Іншими словами, відбувається вторинний перерозподіл ризику між основним страховиком та іншими перестраховиками.

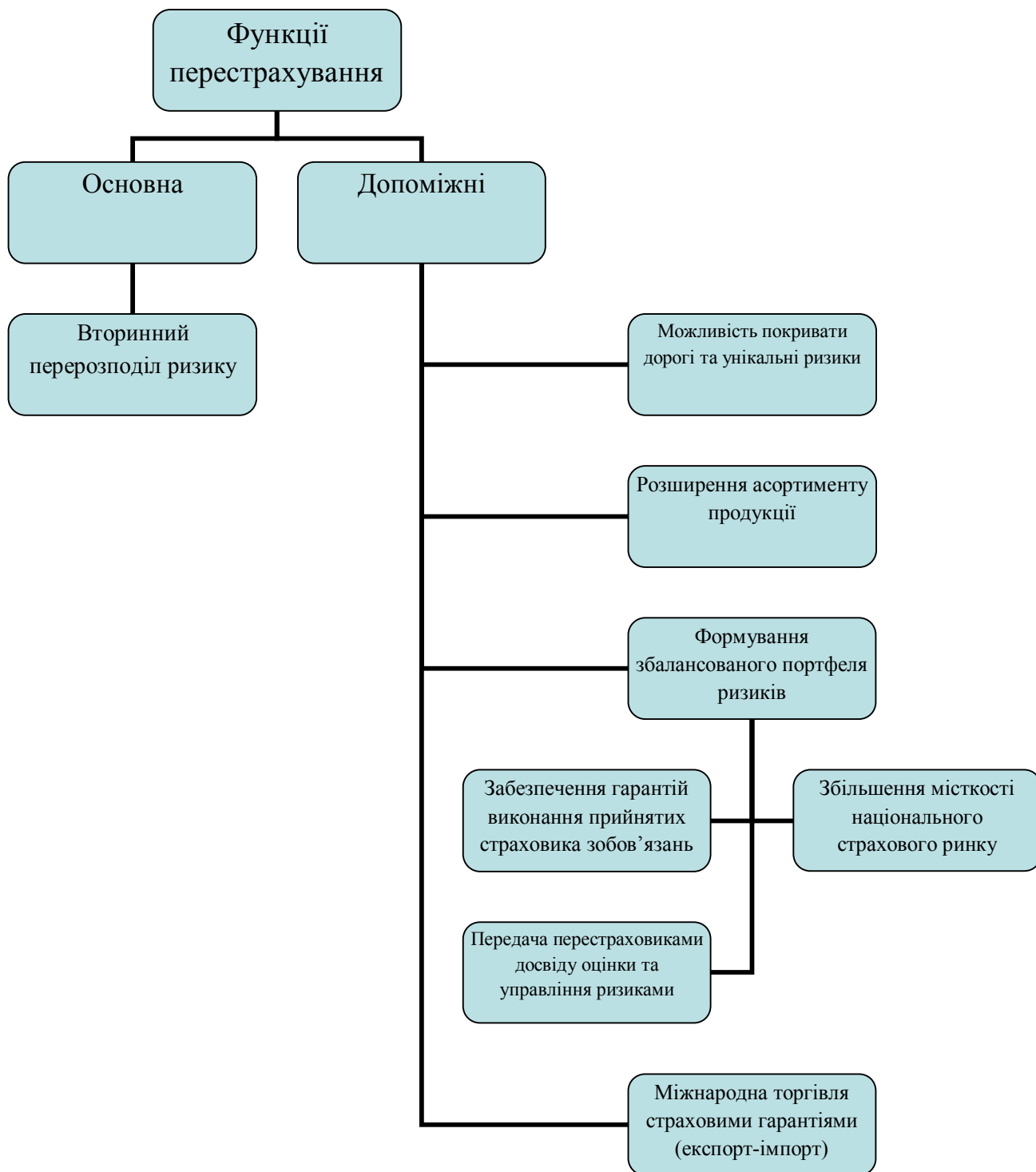

Рис. 1.1. Функціональне призначення перестраховування в системі страхових відносин*.

* Розроблено автором на основі [81].

Це дозволяє якісніше виконувати свої обов'язки та отримувати хороші результати у страховій діяльності. Існує також частина ризику, яку основний

страховик залишає собі. Її ще називають «власним утриманням», оскільки передавати надто велику частину ризиків у перестраховування не вигідно.

Отже, перестраховування є важливою умовою забезпечення нормальної діяльності страхових компаній та гарантування їх фінансової стійкості і стабільності. Для страхових компаній окреслений спосіб убезпечення частини ризиків сприяє забезпеченню платоспроможності та створенню збалансованого страхового портфеля. Як механізм забезпечення фінансової стабільності страховиків, перестраховування забезпечує своєчасне виконання обов'язків перед страхувальниками, тобто відбуваються захист інтересів як страховиків так і страхувальників. Крім того, воно здійснює прямий вплив на велику частину базових інструментів, тим самим оптимізуючи його діяльність, покращуючи фінансові показники, та сприяє виходу страхових відносин на новий рівень.

Разом із тим, його здійснення потребує додаткових фінансових затрат у вигляді перестрахових премій, а їхнє завищення або заниження негативно впливає на стійкість страхової компанії (саме стійкість і достатній обсяг фінансових ресурсів зумовлюють розвиток та стабільну діяльність компанії).

Водночас перестраховування забезпечує не тільки фінансову стійкість страхової компанії, а й сприяє захисту її працівників від звільнення, акціонерів – від неодержання винагород у вигляді дивідендів, а держави – від втрати податкових надходжень [88].

Як результат, перестраховування допомагає страховій компанії забезпечити:

- по-перше, *арбітраж* – додатковий прибуток може бути одержаний придбанням страхового полісу в іншому місці за ціною нижчою, ніж премія, яку компанія збирає від власників страхового поліса;
- по-друге, *управління капіталом* (компанії можуть уникнути великі втрати, передаючи ризик, що звільняє додатковий капітал страхових компаній);
- по-третє, *межі платоспроможності* (купівля надлишкової допоміжної страховки дає змогу і компаніям приймати нових клієнтів і уникати потреби залучити додатковий капітал);
- по-четверте, *передачу ризику* – компанії можуть розділити або передати

певні ризики іншим компаніям;

- по-п'яте, *експертизу* (експертиза іншого страховика може допомогти компанії одержати належний рейтинг та премію) [81, с. 88].

Використовуючи операції перестраховування, страхова компанія (перестархувальник) має змогу розширити напрями власної операційної та інвестиційної діяльності, застосовувати нові інструменти ведення перестрахової діяльності тощо.

Варто підкреслити, що перестраховики також надають також і низку консультаційних послуг перестраховальникам (страховим компаніям) у розрізі:

- визначення їхніх потреб перестраховування і розробки найефективнішої програми перестраховування, щоб краще запланувати їхні капітальні потреби та межу платоспроможності;
- поставки величезної кількості служб підтримки щодо технічного навчання, організації та інформаційної технології;
- забезпечення експертизи в певних дуже спеціалізованих галузях, таких як аналіз складних ризиків і оцінка ризику;
- надання можливості поступки компаній щоб створити їх бізнес, навіть якщо вони тимчасово слабо капіталізовані, особливо щоб почати створення нових страхових продуктів, що вимагають великих інвестицій.

У свою чергу, перестраховальник передає свої ризики та обов'язки, закріплені договором страхування, іншому страховику (перестраховій компанії).

Допоміжні функції перестраховування вважаються похідними від ключової та розкривають вузькі аспекти перестрахових операцій. У певні проміжки часу збитковість компаній коливається через низку соціально-економічних причин і факторів. Задля збереження цілісності компанії формують збалансований портфель ризиків, який забезпечує гарантії виконання страхових зобов'язань і надійно контролює довгострокову політику страхової компанії. Розподіл ризику може відбуватися і між компаніями, які знаходяться в різних країнах, набуваючи форми зовнішньої торгівлі [46].

Неменш важливу роль відіграє ще одна функція перестраховання – формування надійного ринку перестрахових та страхових послуг. Варто наголосити, що на сьогодні страхова діяльність не користується довірою у населення через порушення страхової дисципліни, невиконання поодинокими компаніями страхових відшкодувань, що важким тягарем лягає на весь страховий ринок. У цьому контексті, перестраховання слугує ефективним способом забезпечення надійності страхового захисту як для страхових компаній, так і для окремих споживачів їх послуг (страхувальників). Підвищення авторитету страховиків шляхом використання перестраховальних операцій сприятиме ефективності та стабільності функціонування страхового ринку загалом.

Таким чином, наведені функції перестраховання є похідними, але при цьому відіграють не вторинну роль у системі страхового захисту страховика.

Перестраховання однозначно є не відмінною частиною страхування. Іноді страхові операції не здатні охопити всі ризики та забезпечити необхідний страховий захист суб'єктів господарювання, тому без перестраховання діяльність страхового ринку була б вкрай обмеженою. Наголосимо, що перестраховання здійснює вагомий вплив не тільки на страховий ринок, а й на інші ринки фінансових послуг. Наприклад, у банківському секторі страхування надає безпеку заставному майну, яке було придбане у кредит. Більшість коштів задіяні у перестрахованні, знаходяться в банках. Це дозволяє збільшувати банківські основні резерви. На інвестиційному ринку здійснюється перетворення страхових резервів в інструменти фондового ринку (цінні папери) і, як наслідок, зростання попиту на них призводить до збільшення обсягів торговельних операцій [19].

Вважаємо, що перестраховання впливає на внутрішню економіку країни та національну фінансову систему загалом. Здійснюючи прямий вплив на систему страхових відносин, відбувається диверсифікація портфеля ризиків страховика, а також підвищення його фінансової стійкості. Опосередкований вплив, як вже зазначалось, дозволяє захистити працівників від звільнення,

акціонерів від можливої втрати прибутку, державу – від зменшення податкового надходження. Всі ці компоненти підтримують стабільне функціонування взаємозалежних ринків фінансових послуг.

Що ж до національної економіки, то перестраховання сприяє удосконаленню системи господарювання у країні, що, у свою чергу, позитивно впливає на партнерські зв'язки з іншими країнами. Через різнобічну діяльність страховики не мають можливості створити збалансований портфель ризиків [11]. Перекладаючи страхові ризики на перестраховиків, компанії продовжують стабільно та ефективно здійснювати свою діяльність, виконувати покладені на них зобов'язання. Оптимізація інвестиційної політики підвищує дохідність страхової компанії, що є неменш важливою складовою у діяльності перестраховиків.

Резюмуючи зазначене вище, відмітимо, що, на нашу думку, перестрахова діяльність є самостійною галуззю страхування, яка пов'язана з появою нових інструментів, послуг, суб'єктів з метою вторинного розподілу ризику. Та не слід забувати, що страхування і перестраховання тісно пов'язані, оскільки страховики беруть на себе первинний ризик та є єдиними споживачами перестрахових продуктів. Перестраховання не обмежується одноразовим перерозподілом ризику. Це багатоетапний процес, який доцільно розглядати більш широко.

Так, під перестрахованням варто розуміти вид правовідносин, які виникають з приводу передачі ризику між перестраховиками та перестраховувальниками (професійними суб'єктами господарювання) на платній основі з урахуванням власних фінансових можливостей частково чи у повному обсязі та забезпечують захист майнових інтересів страховиків у разі настання перестрахових випадків, що визначені і закріплені договором перестраховання.

На сьогодні роль перестраховання як глобального інструменту перерозподілу ризиків різко зростає. Існує тенденція до зближення перестрахових і страхових ринків різних країн, що дає можливість компаніям

працювати на міжнародній арені. Звісно, це обумовлює удосконалення самого процесу перестраховування, виникнення нових його форм та видів.

1.2. Форми та види організації перестраховального захисту

Перестраховальні операції мають свої особливості та відрізняються за долями участі перестраховальників у договорі, власним утриманням перестраховика, ставками перестрахової премії, комісійними відрахуваннями, свободою сторін у прийнятті рішень та ін.

Найбільш повно здійснюється розмежування видів перестраховування в залежності від ступеня свободи перестраховика і перестраховальника відносно передачі і прийому на перестраховування окремих ризиків. При цьому виокремлюють наступні його форми: факультативне; облігаторне; факультативно-облігаторне [66].

Крім того, на практиці зустрічаються і застосовуються два способи передачі ризику на перестраховування – активний та пасивний; дві групи перестрахових договорів – пропорційне та непропорційне, які в сукупності утворюють певний механізм його реалізації (рис. 1.2).

Так, факультативна форма перестраховування передбачає передачу прийнятих на страхування ризиків компанії (страховик, цедент, перестраховальник) іншій страховій компанії у перестраховування в розмірах, перевищення встановленого нею ліміту власного утримання. Цедент може передавати в перестраховування і велику, і малу частину ризику, і його всього, та не мати при цьому ніяких зобов'язань по відношенню до інших страхових компаній, яким він пропонує дану передачу.

У перестраховуванні може бути запропонований окремий вид відповідальності із загальної кількості видів, які страхуються цією компанією. Зі свого боку перестраховальники також не мають жодних зобов'язань перед другою стороною: вони можуть прийняти ризик повністю або частково, можуть виставити зустрічні умови або відмовитися від прийому ризику.

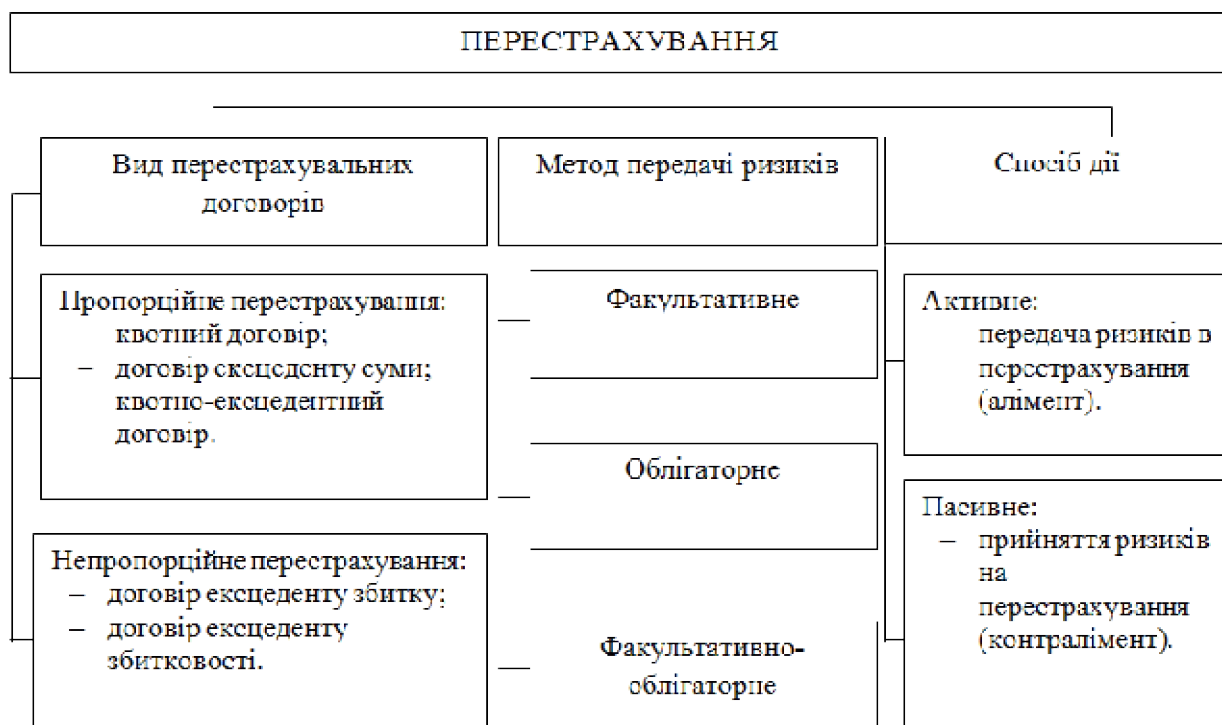

Рис. 1.2. Механізм реалізації перестраховального захисту*.

* Розроблено автором на основі [76].

Головна особливість цього методу перестраховування полягає у можливості індивідуальної оцінки ризику [13, с. 105].

Договір факультативного перестраховування є індивідуальною угодою, що стосується, як правило, одного ризику. Він забезпечує цеденту повну свободу дій у вирішенні питання, скільки слід залишити на власний ризик (власне утримання), тоді як перестраховику – у якому обсязі потрібно прийняти ризик на перестраховування. Враховуючи свободу, надану для прийняття рішень при укладенні кожного договору перестраховування, перестраховальні платежі стягуються індивідуально, незалежно від суми страхових платежів, отриманих цедентом [18].

Зазвичай оцінюючи ситуацію, що відбувається на перестраховальному ринку, визначається розмір платежів, який подається за надані гарантії. Наприклад, якщо ризик, наданий в перестраховування, оцінюється вище, ніж середній ступінь ризику чи коли попит на даний тип ризику є незначним, то рівень перестрахових платежів, запропонований перестраховальником,

безумовно, буде вищим, ніж рівень первинних платежів, отриманих перестраховальником при укладанні початкового договору страхування. І навпаки, якщо пропонований ризик відносять до групи ризиків, що користується попитом на перестраховальному ринку, то рівень перестраховальних платежів повинен бути нижче рівня початкових страхових платежів. Звідси випливає, що принципи формування перестраховальних платежів відрізняються від принципів, які використовують при обчисленні первинних страхових платежів.

Негативна риса факультативного перестраховання відображається в тому, що перестраховальник повинен передати певну частину ризику до початку відповідальності за нього. Перестраховальник має невеликий інтервал часу для послідовного аналізу ризику, одержаного в перестраховання.

До факультативного перестраховання страхові компанії вдаються досить часто у випадках, коли:

- ризик настільки великий, що виходить за рамки (ліміти) діючих перестраховальних договорів;
- ризик не підпадає під умови діючих договорів;
- страхова компанія вважає за необхідне перестраховати частину відповідальності за власним утриманням [7].

Основним недоліком факультативного перестраховання є та особливість, що перестраховальники вільні в прийомі або відмові від такого перестраховання, і поки йде розміщення ризику може виявитися, що страховий випадок станеться до остаточного розміщення ризику в перестраховання і цедент опиниться у скрутному становищі в силу обмежених фінансових можливостей. Перестраховальник також вбачає незручності у цій формі перестраховання. Через відмінні канали ретроцесії або перестраховання будуть неодноразово прийняті долі участі в одному і тому ж самому ризику, завдяки цьому невиправдано зростатиме його відповідальність у випадку збитку.

У факультативному перестрахованні найважливішим показником є власне утримання перестраховальника по пропонованому ризику. За наявністю

загальної інформації про фінансове становище та страхову політику перестраховальника, власне утримання по будь-якому ризику є вагомим орієнтиром для цедента в оцінці ризику.

Незважаючи на те, що факультативне перестраховання є найстарішою формою захисту страховика, на сьогодні при наявності різних форм договірною перестраховання, воно починає втрачати своє значення. Разом із тим, такі тенденції є поодинокими, а подекуди навпаки спостерігається періодичне зростання факультативного перестраховання на страховому ринку. Тим не менше, факультативне перестраховання пов'язане з доволі великими витратами, ніж будь-які інші форми перестраховального покриття.

З історії розвитку перестраховання видно, що передача ризику на факультативній основі певний час домінувала. Проте, згодом з'явилися облігаторні форми перестраховання, які прийняли різні комбіновані форми передачі ризику. Зокрема, договір облігаторного перестраховання зобов'язує цедента передати перестраховику в межах певної частки всі ризики одного й того ж характеру, взяті на страхування в тій чи іншій країні, наприклад, ризики пожежі та непрямі ризики. Передача таких часток ризиків перестраховику здійснюється тільки тоді, коли страхова сума перевищує визначену раніше власну участь страховика [5].

Перестраховик за умовами даного виду договору зобов'язується прийняти всі ці ризики в перестраховання, не маючи можливості контролювати ні тарифікацію, ні виплати з ліквідації збитків тощо. Загалом цей вид договору укладається на невизначений строк з правом його розірвання. Договір дуже вигідний для цедента, оскільки всі заздалегідь визначені ризики автоматично покриваються перестраховиком [41].

Якщо договір страхування укладено з умовою перестраховання, про це робиться застереження в перестраховальному договорі. Як правило, договір перестраховання набирає сили 31 січня. Іншу дату може бути встановлено в разі створення страхового товариства або відкриття нової галузі протягом року.

Облігаторне перестраховування обіймає значну частину чи весь страховий портфель страховика. Щодо обслуговування, то договір облігаторного страхування є дешевшим для обох сторін в порівнянні з договором факультативного перестраховування. Тому в практиці міжнародного ринку перестраховування найчастіше зустрічається саме така форма перестраховування.

Крім факультативного та облігаторного перестраховування зустрічається третя змішана їх форма – факультативно-облігаторна.

Така форма перестраховування іменується договором «відкритого покриття». Вона допомагає цеденту в прийнятті рішень щодо яких ризиків та в якому розмірі їх слід передати перестраховику. Цедент, у свою чергу, повинен прийняти певні частини ризиків на завчасно обговорених умовах. Згідно договору «відкритого покриття» перестраховальні платежі визначаються індивідуально або ж пропорційно страховим платежам, які були отримані при укладенні початкового договору страхування.

Зазначимо, для перестраховальника такий договір «відкритого покриття» буває не вигідним і небезпечним, адже цедент, провівши відбір ризиків у портфелі страховика, передасть в перестраховування тільки самі небезпечні ризики. Отож договори «відкритого покриття» укладають перестраховики тільки з цедентами, з якими вони давно співпрацюють та які користуються довірою. Такий вид договору називається «відкритий килим». Він є договором, при якому перестраховальник факультативно передає в перестраховування чітко визначену частку кожного ризику. Страховик може відхилити якийсь ризик, хоча повністю бере участь в угоді на обов'язковій основі. Дану угоду можна вважати факультативною для страховика, але водночас облігаторною для перестраховальника. «Відкритий килим» необхідний для перестраховування ризиків, які носять періодичний характер і страхова сума збільшується раптово в певну пору року. Такі ризики характерні для вогневого і морського перестраховування [43].

Наступна класифікація форм перестраховального захисту поділяється в залежності від порядку розподілу ризику між перестраховальником і

перестраховиком із виокремленням наступних його видів – пропорційного та непропорційного (рис. 1.3).

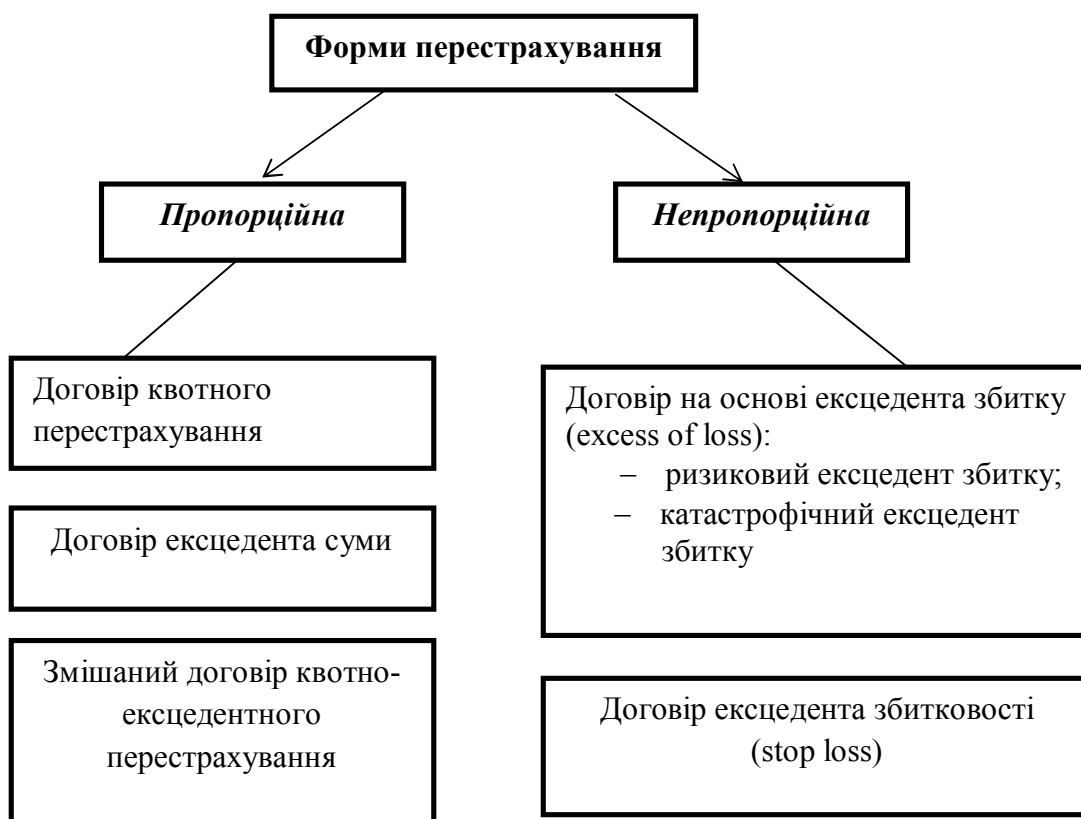

Рис. 1.3. Основні форми перестраховального захисту*.

* Складено автором на основі [32].

Пропорційне перестраховання – це найбільш древня і до кінця XIX ст. єдина форма перерозподілу ризику. Тому воно отримало ще одну назву – традиційне перестраховання.

У договорі пропорційного перестраховання участь перестраховальника визначається заздалегідь у кожному переданому для покриття ризику. Участь цедента в платежах та відшкодуванні збитку визначається так само, як і участь перестраховальника в покритті ризику. Зокрема, пропорційне перестраховання працює за таким принципом «перестраховальник розділяє ризик цедента».

Слід зазначити, що у практиці страхової роботи сформувалися наступні види договорів пропорційного перестраховання: квотний, ексцедента суми, квотно-ексцедентний або змішаний [32, с. 150].

Вище перераховані види договорів являються базисними. Відмітимо, що у страховій практиці застосовують окрім окреслених, різні модифікації таких базисних форм. Зупинимося на детальному розгляді кожної з них.

Квотний договір є найпростішою формою перестраховального договору. Згідно нього страховик передає перестраховику узгоджену частину всіх прийнятих ним ризиків за обумовленим видом страхування чи певній групі суміжного страхування. У даній частині останній одержує премію і відшкодовує перестраховальнику усі сплачені збитки за прийнятими ризиками страхування. Зазначимо, коли страхові суми за ризиками бувають надмірно великі, перестраховальник може обмежити свою участь в договорі а, отже, свою відповідальність лімітами.

Цедент за квотним договором одержує перестраховальну комісію, яку утримує з премії, що була передана перестраховику і бере участь у відсотку до можливого прибутку страховика за переданими йому ризиками у перестраховування (тантьема). Зауважимо, що розмір перестраховальної комісії, визначається в залежності від виду страхування 20-40 %.

Квотний перестраховальний договір має багато переваг для страхової компанії, які зображено на рис. 1.4.

Вважаємо, що квотні договори мають збалансованіші та стійкіші результати. Умови і структура зазначеного виду договорів перестраховування вимагають мінімум часу на їх проведення і коштів на адміністративні, технічні й інші операції, що пов'язані з веденням договору. Крім того, такі договори є прості в обслуговуванні та не трудомісткі, в першу чергу, для цедента. Перестраховальник віддає перестраховику пропорційну частку отриманих за певний період часу страхових платежів та залишає на своєму рахунку провізію (комісійну винагороду) за передачу ризику, що була завчасно обумовлена під час укладання договору перестраховування.

Хоч квотний договір перестраховування має низку переваг, та при цьому не виконуються всі ті цілі, яких би хотів досягти страховик, перестраховуючи свій портфель.

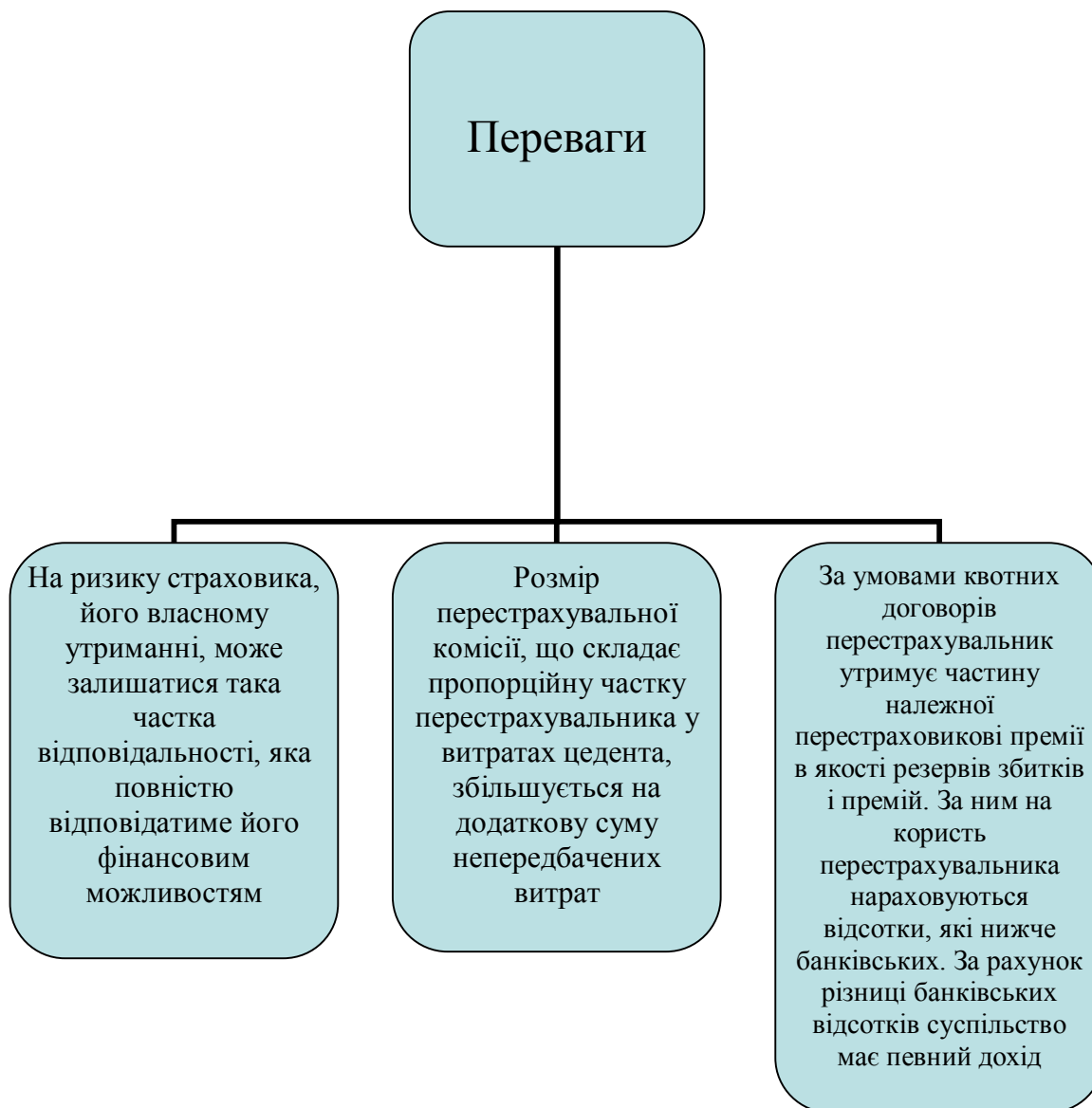

Рис. 1.4. Переваги квотного перестраховального договору*.

* Складено автором на основі [26].

Тобто квотне перестраховування справді зменшує ризик цедента за усіма договорами, які передані перестраховування, однак не вирівнює решту страхового портфелю, яка пов'язана з власною участю цедента в покритті ризиків. Важливим недоліком такого виду перестраховування є те, що за угодою передаються долі від дрібних ризиків, що в інших випадках страховик міг би тримати на своїй відповідальності, тим самим зберегти для себе певну частку страхової премії.

Договір ексцедента суми – найбільш поширена форма пропорційних договорів. Умови цього договору передбачають, що всі прийняті цедентом на

страхування ризику, страхові суми яких перевищують власне утримання передавальної компанії (пріоритет), підлягають передачі в перестраховання. Таким чином, в перестраховання передається ексцедент вище пріоритету (власного утримання) [25].

Ексцедентна форма перестраховання – це хороша можливість для створення портфеля страховика, який включатиме значну кількість однорідних ризиків.

На практиці загальний склад договору визначають величиною ексцедента та способами побудови такого договору. Це означає, що перестраховальник розділяє ексцедент на декілька частин, які кратні власному утриманню. Тобто, якщо прийнято ризик у страхування зі страховою сумою 220000 у.о., а власне утримання цедента буде становити 20000 у.о, то 200000 грошових одиниць складатиме сума ексцедента, яка буде падати на перестраховальників, при тому сума відповідальності кожного буде пропорційна величині участі в договорі. Але якщо ексцедент розділений на 10 частин, за двома частинами участі, загальна сума ексцедента в $1/5$ складатиме 40000 у.о. відповідальності. За участю в $1/2$ частки сума ексцедента в $1/20$ складатиме 10000 у.о. Розподіл прибутку та оплата збитків проводиться прямопропорційно сумі власного утримання та частин участі в договорі перестраховальників. За умовами ексцедентної угоди цедент також має право отримувати комісію на свою користь із суми, яка належить перестраховикові, також претендувати на участь в прибутку страховика (тантьема).

У ексцедентному перестраховому договорі для перестраховальника містяться такі переваги:

- можливість перестраховальника встановлювати ліміт власного утримання з урахуванням своїх фінансових можливостей;
- незалежно від того чи встановлюється єдине власне утримання або воно визначається таблицею лімітів власного утримання, перестраховальник може залишати на своїй відповідальності всі найбільш дрібні ризики;

- розмір власного утримання завжди може бути переглянутий у бік збільшення;
- незважаючи на те, що комісія на користь перестраховальника зазвичай нижча, ніж при квотному договорі, остаточні фінансові результати внаслідок перерахованих причин при правильному веденні справи можуть виявитися вищими, ніж при квотних договорах [20].

Недоліком зазначеного виду перестраховальних операцій вважають необхідність обробки усякого ризику, тобто встановлювати пропорційний розподіл між цедентом і перестраховальником премії, сум відповідальності, оплачуваних збитків (при квотному договорі перестраховуються автоматично усі ризики в певній частині). Крім того, для перестраховиків є така обставина, що при диференційованому власному утриманні буває потенційна передумова для передачі страховикам більш небезпечних ризиків.

Загалом у страховій практиці договір змішаного перестраховування застосовується відносно рідко, адже він є поєднанням двох вище перерахованих видів перестраховальних договорів. Щодо портфеля даного виду страхування, то він перестраховується квотно, а перевищення сум страхування ризиків понад встановлену квоту (норми), у свою чергу, підлягає перестрахованню на принципах ексцедентного договору [17].

Непропорційне перестраховування знайшло своє використання у різних видах страхування, хоч найчастіше застосовується у страхуванні цивільної відповідальності власників транспортних засобів за шкоду, заподіяну третім особам в результаті ДТП. Також непропорційне перестраховування застосовується у тих видах страхування, де не встановлена верхня межа відповідальності страховика.

Договори непропорційного перестраховування обслуговуються дешевше, ніж пропорційне перестраховування, а отже спрощує сам процес обслуговування.

Розрахунки сторін договору обіймають остаточні фінансові результати перестраховальника, а не окремі договори страхування і заподіяну шкоду, як це відбувається при пропорційному перестрахованні.

У непропорційному перестрахованні розрізняють два види договорів: ексцедента збитків та ексцедента збитковості, інша назва якого «стоп лосс».

Договір ексцедента збитків являється найбільш поширеною формою непропорційного перестраховального покриття, та служить для захисту від найбільших і непередбачених збитків за окремими видами страхування.

Договір ексцедента збитковості або договір «стоп лосс» – форма перестраховального покриття, яка відрізняється від розглянутих договорів ексцедента сум (пропорційне перестраховання) і ексцедента збитків тим, що вона покриває не окремі збитки, а весь або частину рахунку компанії або навіть пулу у вигляді так званої «парасольки», надаючи покриття після інших форм перестраховання на суму збитків, що перевищують певний відсоток заробленої премії [12].

За договором ексцедента збитковості відповідальність перестраховика обмежується встановленим раніше відсотком збитковості чи якоюсь певною абсолютною сумою. А ліміти покриття визначаються згідно результатів минулих років.

Перестраховальні договори ексцедента збитковості зазвичай застосовуються у випадках, коли за певними видами страхування результати проходження справи можуть різко коливатись або коли є небезпека, що декілька страхових випадків можуть різко негативно вплинути на результат (пожежі, урагани та ін.).

Виходячи з вище наведеного можна зробити висновок, що непропорційні договори перестраховання є найбільш мобільними, але при цьому прослідковується негативна риса у підвищеній небезпеці внаслідок стихійних лих, а отже – у найбільшій збитковості. Проте, така тенденція є виправданою, оскільки такі види перестраховання є досить недавніми, в порівнянні із пропорційними формами договорів перестраховання, тому вони вважаються перспективнішими.

І, нарешті, варто пам'ятати, що при зіткненні з даними формами перестрахового захисту, зі зростанням технічного прогресу, збільшується

захищеність всіх об'єктів страхування, що, у свою чергу, зменшує можливості виникнення збитків. А інтенсивне збільшення чисельності і видів об'єктів страхування та їх страхових сум, призводить до збільшення кількості можливих збитків, що активізує використання форм перестраховування, які в сукупності разом із суб'єктами перестраховувальних операцій формують перестраховий ринок.

1.3. Механізм функціонування перестраховального ринку

Перестраховування вважають окремим специфічним фінансовим механізмом страхування, за допомогою якого страховики підтримують рівень своєї платоспроможності та виконують покладені на них зобов'язання перед страхувальниками, а перестраховики – мають можливість реалізувати власне призначення в системі страхового захисту суб'єктів страхових відносин. Характерними особливостями, які визначають його сутність, є: перестраховування – це окремий самостійний сегмент страхування; ризик, взятий на себе страховиком за прямим договором страхування, називається оригінальним ризиком і являється основним об'єктом договору перестраховування; договір перестраховування може бути укладений тільки зі страховиком.

Із розвитком перестрахових відносин перестраховування вийшло за межі звичайних операцій по забезпеченню діяльності страховиків і перетворилось у ефективно функціонуючий перестраховий ринок із власною інфраструктурою та організаційно-інформаційним забезпеченням.

Концептуально сутність поняття «перестраховий ринок» немає єдиного усталеного визначення.

Так, А.Н. Базанов, Л.В. Белінська та П.А. Власов трактують ринок перестраховування «...як особливу систему інститутів і взаємовідносин між ними» [4]. Такий підхід авторів окреслює системний підхід до тлумачення зазначеного поняття.

Через інституційний підхід розглядає перестраховання Н.І. Машина, вважаючи, що під ним варто розуміти ринок. При цьому автор наголошує на тому, що «...на ньому діють страхові компанії, професійні перестраховики і торговці перестраховання» [44].

Дещо подібним є трактування ринку перестраховання О.В. Кнейслер, яка стверджує, що ринок перестраховання представляє собою ринкову структуру олігополістичного типу, де незначна кількість учасників займає вагому нішу ринку, вартість перестраховувальних послуг контролює ціновий лідер [34]. Погоджуємося із наведеним тлумаченням, оскільки вітчизняна практика функціонування перестраховального ринку підтверджує таке явище.

Однак, вважаємо, що під ринком перестраховання варто розуміти специфічну систему інститутів і механізмів їх взаємодії шляхом перерозподілу страхової відповідальності між учасниками перестрахових відносин, а також форм, способів і видів перестраховання.

Поступово перестраховальний ринок України став диверсифікованим тому варто його класифікувати за певними ознаками.

Основними ознаками, за якими існують класифікації, є такі:

- за напрямком спрямування захисту
 - ринок активного перестраховання – дає можливість прийняття іноземних ризиків для покриття або продажу страхових гарантій;
 - ринок пасивного перестраховання – включає передачу ризиків іноземним страховикам. Головна його мета полягає у передачі дрібних ризиків великій кількості перестраховиків у різних країнах. Завдяки такому ринку досягається стабільність страхового портфеля, встановлюються широкі контакти на ринку перестраховання;
- за типом покриття ризиків:
 - традиційний ринок перестраховання, за яким здійснюється класичний перестраховальний захист у відношенні окремого або групи однорідних ризиків, основане на річному терміні дії договору і фіксованій платі за перестраховання;

– альтернативний ринок перестраховання, що включає фінансове перестраховання, тобто відносини між страховиком і перестраховиком, пов'язані з перерозподілом страхових і фінансових ризиків, притаманних страховій діяльності, на довгостроковій основі (більше одного року);

- за територіальним розміщенням ризиків:

- внутрішній ринок перестраховання (вітчизняний);

- зовнішній ринок перестраховання (зарубіжний);

- регіональний ринок перестраховання (виокремлення ринків кількох країн на певній території);

- за галузевою ознакою:

- ринок майнового перестраховання;

- ринок особистого перестраховання;

- ринок перестраховання відповідальності.

Кожен з цих ринків має свою сегментацію. Так, наприклад, ринок особистого перестраховання поділяється на ринок перестраховання життя, ринок перестраховання від нещасних випадків;

- за методом і формою передачі ризиків:

- ринок облігаторного перестраховання, за яким виникає зобов'язання сторін: цеденту – передавати раніше узгоджені частини ризиків, а перестраховику – їх приймати;

- ринок факультативного перестраховання, на якому добровільно укладаються індивідуальні угоди, що стосуються найчастіше одного ризику. Факультативне перестраховання використовується при морському і повітряному страхуванні, виставках, перевезенні цінних паперів, а також при страхуванні надзвичайних ризиків – землетруси, затоплення, повені, заворушення, війни;

- ринок пропорційного перестраховання, на якому укладаються квотні договори, договори ексцедента суми і квотноексцедентні договори;

- ринок непропорційного перестраховання, на якому укладаються договори ексцеденту збитку і ексцеденту збитковості.

Схематично їх подано на рис. 1.5.

Рис. 1.5. Класифікація ринків перестраховання *

*Складено автором на основі [77].

Таким чином, ефективне функціонування ринку перестраховання в системі ринкових відносин забезпечує: підвищення ефективності функціонування всього фінансового ринку; удосконалення державного регулювання взаємовідносин учасників ринку; полегшення співпраці всіх інституційних учасників ринку; покращення ефективності взаємодії страхових компаній на ринку перестраховання.

Ринок перестраховання має свою логічну впорядкованість та ієрархічність. Внутрішня структура перестраховального ринку включає основних суб'єктів ринку: перестраховувальників та перестраховиків, які безпосередньо впливають на попит та пропозицію, а також визначають ціну на

перестрахову послугу, котра формується під дією ринкових законів (вільної конкуренції; вартості).

Відомо, що перестрахові відносини виникають як наслідок укладеного договору страхування. Страхувальники, передаючи власні ризики на утримання прямим страховикам, є непрямими учасниками також і ринку перестраховування.

Варто наголосити, що на відміну від страхового ринку ринок перестраховування характеризується наступними особливостями, до яких відносимо:

1) перестраховальні компанії (професійні перестраховики) договорів страхування самі не укладають, а приймають від страховиків на перестраховування частину їхньої відповідальності;

2) за допомогою перестраховування здійснюється захист не тільки страхувальника (від наслідків збитку), але й страховика (від втрати фінансової стійкості та надійності).

Крім того, сучасний ринок перестраховування має такі тенденції:

- географічна диверсифікація перестрахового бізнесу, тобто залучення перестраховиків у перерозподіл прийнятих ризиків в цілях стабілізації світового страхового ринку;

- розвиток нових напрямів обслуговування клієнтів, надання послуг в області інформаційних технологій;

- головним фактором забезпечення фінансової стійкості перестрахових організацій є досконале управління ними [70].

Основними характеристиками перестраховування, які визначають його сутність, є: перестраховування є окремим самостійним сегментом страхування; ризик, взятий на себе страховиком за прямим договором страхування, називається оригінальним ризиком і являється основним об'єктом договору перестраховування; другою стороною договору перестраховування може бути страховик.

Функціональна система перестраховування є доволі складною, вона включає в себе сукупність учасників ринку перестраховування, принципів, видів

та форм перестраховання, які взаємодіють між собою та утворюють ринок перестраховання, механізм функціонування якого поданоу Додатоку А.

Основними учасниками на ринку перестраховання є покупці та продавці перестраховального захисту – страхові компанії (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Основні групи учасників перестраховального ринку*.

Види учасників	Характеристика
<i>Професійні перестраховальники</i>	Страхові компанії, що функціонують у дозволеній законодавством організаційно-правовій формі, що мають відповідну ліцензію і не провідні ніякої іншої діяльності, крім перестраховання. У завдання перестраховальника не входить пряме страхування і, отже, він не працює безпосередньо зі страхувальниками
<i>Прямі страховики</i>	а) мають спеціальний перестраховий відділ і пропонують свої послуги на ринку регулярно; б) не ведуть регулярної перестрахової діяльності, що пропонують свої послуги на ринку час від часу, в окремих галузях і найчастіше на основі принципу взаємності (ресіпросіті). Даний принцип полягає в тому, що передавальна компанія отримує адекватну участь у зустрічних договорах перестраховання приймаючої компанії
<i>Перестраховальні брокери</i>	Спеціалізовані посередники, що розміщують ризики прямих страховиків у перестраховальних компаніях. Їхніми послугами, як правило, користуються прямі страховики, не ведуть перестрахової діяльності або провідні її в незначних масштабах

* Розроблено автором на основі [13, с. 256].

Як видно з даних табл. 1. 2, у страховій практиці виокремлюють таких страховиків, що приймають участь у перестрахованні:

- 1) професійні перестраховики;
- 2) страховики, які поряд із страхуванням займаються перестрахованням.

Страховик, котрий взяв на себе ризик від страхувальника, а потім передав частину свого ризику іншому страховику, іменується цедентом

(перестраховальником), а процес, у якому відбувається передача ризику, отримав назву перестраховальної цесії або цедування ризику. Страховик (цедент, перестраховальник), який уклав з перестраховиком договір про перестраховання, залишається відповідальним перед страхувальником у повному обсязі згідно з договором страхування [51].

Страховик, прийнявши на себе страховий ризик, самостійно шукає наступного страховика, котрий би погодився розділити з ним ризик переданий страхувальником. У даному випадку інший страховий йменується цесіонарієм, а сама передача ризику – перестраховальною цесією. Це другий рівень передачі ризику (див. рис. 1.6).

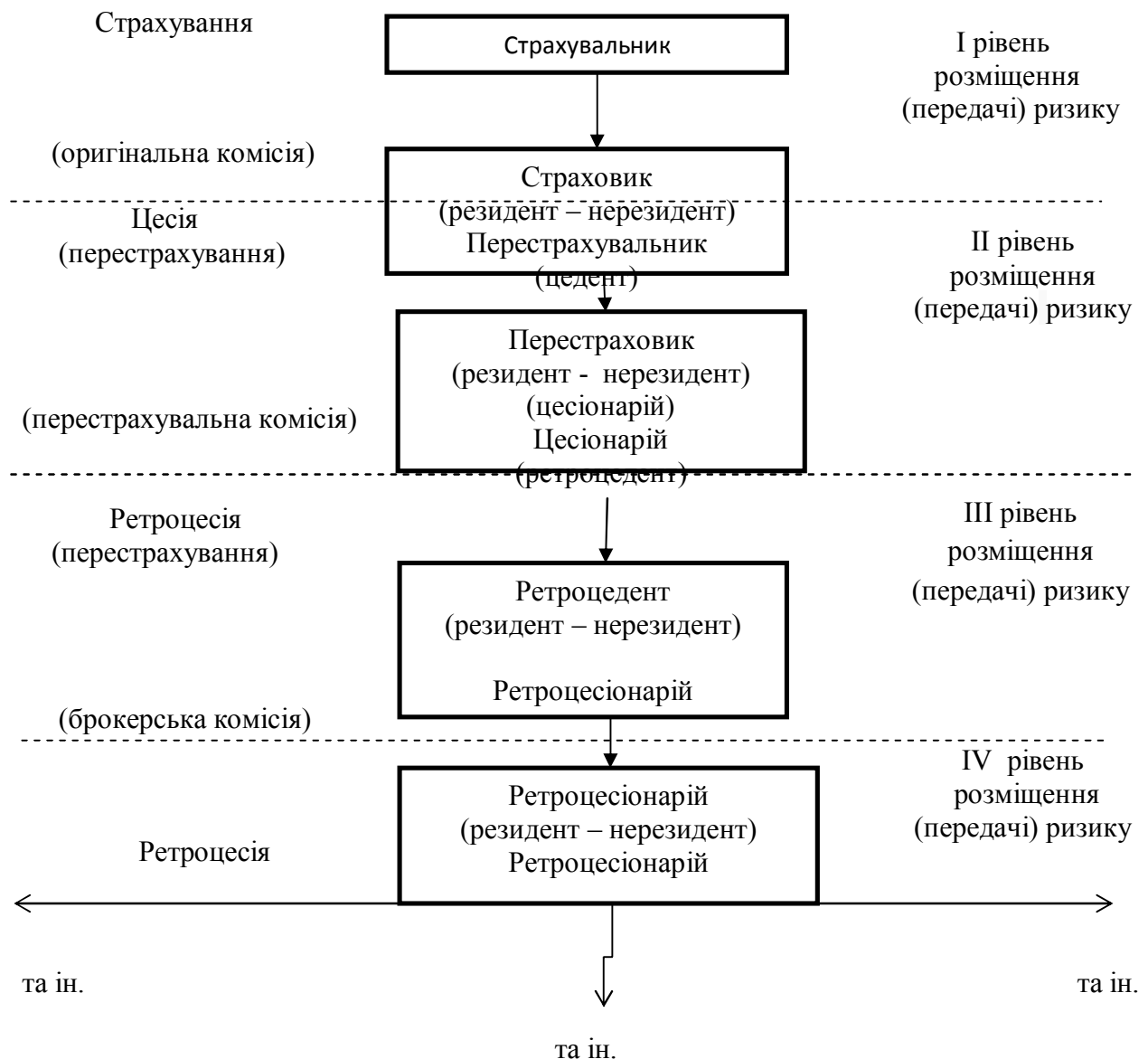

Рис. 1.6. Рівні розміщення ризику у перестрахованні*.

* Розроблено автором на основі [13,19].

Цесіонарій може передати частину взятого на себе ризику іншому перестраховику (ретроцесіонарію). Розміщення (передача) ризику від цесіонарія до ретроцесіонарія йменується ретроцесією. Це третій рівень розміщення ризику. Перестраховування може бути продовжене, ризик може передаватись у ретроцесію іншому ретроцесіонарію (четвертий рівень розміщення ризику). Так може відбуватись декілька разів, поки страховий ризик не буде поділено між перестраховиками так, щоб повністю забезпечити реалізацію економічних інтересів усіх учасників страхування даного страхового ризику.

Загалом на ринку перестраховування існує дві категорії перестраховиків. До першої належать ті, які займаються як страхування, так і перестраховуванням. До другої відносять виключно професійних перестраховиків. У сферу діяльності останніх не входить пряме страхування і, відповідно, прямі контакти зі страхувальниками. Професійний перестраховик може пропонувати перестраховування для усіх видів страхування: страхування майна, відповідальності, нещасних випадків, транспортних засобів, життя, кредитів тощо. Продаж перестрахових послуг може проводитись на ринку як безпосередньо між страховими компаніями, та і за залученням посередників: перестрахових брокерів, брокерів Ллойда, перестрахових агентств. Робота брокерів Ллойда відрізняється наявністю маркетингових досліджень, розробкою нових страхових продуктів і визначенням стратегічних планів перестрахової діяльності. Найбільш поширеними з-поміж посередників залишаються перестрахові агентства, які залежно від виконуваних функцій поділяються на:

- агентства по призначенню – для них вже визначена ціль діяльності (представлення інтересів перестраховика);
- агентства по позбавленню прав – працюють на ринку з метою позбавлення прав представляти від імені конкретного перестраховика будь-якої особи на ринку перестраховування від імені перестраховика;

- агентства по ратифікації – виконують функції ратифікації договорів про співпрацю з будь-якою організацією від імені перестраховика [15].

Відповідно українського законодавства посередниками на ринку перестраховання можуть виступати лише перестрахові брокери. Окрім інститутів, що безпосередньо приймають участь у перестрахованні, тобто основних його учасників, варто виділити й інших суб'єктів, які впливають на процес перестраховання. Це, перш за все, Державний регулятор, який забезпечує правове регулювання ринку перестраховання та здійснює нагляд і контроль за дотриманням норм законодавства усіма учасниками ринку. Не менш важливу роль відіграють і інституції, що забезпечують освітні послуги та наукові дослідження, розробки у сфері перестраховання. Що ж стосується засобів масової інформації, то вони визначають інформаційне забезпечення перестраховання, є інструментом комунікацій між суб'єктами ринку перестраховання.

Значне місце у перестрахованні посідають перестраховальні пули. Розрізняють два типи пулів: пул страхування і пул перестраховання. Пул страхування проводить продаж полісів, за якими всі його учасники беруть на себе раніше узгоджену частку відповідальності. Пул перестраховання передбачає, що страховики випускають поліси самостійно, утримують узгоджену частку, а решту передають у пул на основі квоти або ексцеденту. Перестраховальний пул діє як посередник, розподіляючи передані в перестраховання ризики між своїми членами.

Всі зазначені суб'єкти ринку перестраховання сприяють реалізації перестрахового захисту як основного інструменту забезпечення фінансової стійкості і платоспроможності страховиків. Наявність відповідної кількості суб'єктів ринку дає можливість побудувати оптимальну інфраструктуру, а також забезпечує отримання максимального позитивного результату для кожної зі сторін за рахунок налагодження взаємозв'язків між учасниками ринку.

Механізм функціонування перестраховального ринку прослідковується через виконання ним основних функцій, які систематизовано у табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Функціональне призначення перестраховального ринку*

Функція	Характеристика
<i>Ризикова</i>	- розкривається у передачі страховиком (цедентом, перестраховальником) ризику перестраховику (цесіонеру, цесіонарію, ретроцеденту) в якості матеріальної відповідальності за негативні наслідки настання страхових подій, перелік яких зазначається в перестраховій угоді;
<i>Компенсаційна</i>	- полягає у тому, що страховик має передати перестраховику частину зібраних страхових премій, що дозволяє у випадку настання несприятливої події пред'явити вимоги на відшкодування частини збитків;
<i>Превентивна</i>	- розкривається у системі заходів, які застосовуються страховиком для попередження негативних наслідків настання страхового випадку;
<i>Інвестиційна</i>	- полягає в наступному: страховик має можливість отримання прибутку шляхом вкладення тимчасово вільних коштів в якості інвестицій в об'єкти підприємницької діяльності та інші види діяльності;
<i>Стабілізуюча</i>	- виявляється у забезпеченні динамічної стабільності фінансової системи країни в цілому та господарського комплексу і соціальної сфери, зокрема;
<i>Розподільча та перерозподільча</i>	- полягає у забезпеченні розподільчого процесу доходів і вільних коштів страховиків (цедентів, перестраховальників), а також перерозподілі коштів між перестраховиками (цедентами, перестраховальниками);
<i>Контролююча</i>	- полягає у дотриманні та забезпеченні цільового використання коштів страхового резервного фонду перестраховиків, дотриманні законності здійснення перестрахових операцій;
<i>Консалтингова</i>	- розкривається в процесі здійснення консалтингових послуг одними учасниками перестрахового ринку (перестраховими брокерами) іншим учасникам (перестраховикам, цедентам, перестраховальникам);
<i>Організаційна</i>	- це функція організації системи взаємодії, взаємозалежності та взаємовідносин між учасниками ринку страховиком і перестраховиком.

* Складено автором на основі [50].

Вважаємо, що ринок перестраховування працюватиме ефективно, якщо він поряд із основними, виконуватиме низку притаманних йому і другорядних

функцій, серед яких виокремлюємо: 1) забезпечення взаємодії покупців і продавців перестраховання та встановлення конкурентної ціни попиту та пропозиції; 2) перерозподіл на взаємовигідних умовах фінансових ресурсів із метою їх ефективного використання; 3) створення механізму виявлення обсягу та структури попиту на перестраховальний захист і своєчасне його задоволення в межах усіх категорій споживачів; 4) забезпечення виконання інтересів основних інституційних учасників ринку перестраховання [39].

Отже, при функціонуванні як внутрішнього, так і зовнішнього страхових ринків відбуваються структурні зрушення і зміна ролі основних їх складових. Процес перестраховання проходить паралельно з процесом розвитку страхового ринку, яке виражається у збільшенні обсягу операцій, появі нових більш складних видів страхування і застрахованих ризиків, спеціалізації страхових компаній, розширенні фінансових можливостей страховиків і збільшенні їх власного утримання. Тому виокремлення перестраховального ринку у страховому визначається зміною принципів і моделей страхування, удосконаленням механізму встановлення рівноваги та стратегій діяльності основних учасників ринку, методик та інструментарію актуарних розрахунків щодо перестрахових операцій, наданням наглядовим органам нових специфічних функцій, які вкрай важливі у ході розгортання фінансово-економічних криз та викликів економічним системам та їх утворенням.

Висновки до розділу 1

У результаті дослідження теоретико-організаційних засад функціонування перестраховального ринку, приходимо до таких висновків і узагальнень.

1. Перестраховання є найважливішим сегментом вітчизняного та міжнародного ринків страхування. Його виникнення, як системи перерозподілу страхових ризиків і збитків, історично обумовлене розвитком світового господарства, появою нових об'єктів страхування та пошуком страховиками

нових форм і методів їх страхового захисту на якісно новій фінансовій основі. За своїм перестраховання призначенням забезпечує фінансову надійність страхових операцій і гарантує їм виконання страхових зобов'язань, які вони на себе взяли. Передача ризику на перестраховання не звільняє страховика від зобов'язань по договору страхування. Крім того, цедент і перестраховик розподіляють між собою не тільки ризики, але й страхові премії, а договір перестраховання укладається за принципом сумлінності.

2. В перестрахованні сформувалися дві основні форми – факультативна та облігаторна. Цедент використовує факультативне перестраховання в двох випадках: коли в нього недостатньо грошей для страхування, яке він прийняв на утримання, і якщо дохід від перестраховання вичерпаний, або коли договір містить ризики, які виключені з його облігаторного перестраховання. Обидві форми перестраховання (факультативне і облігаторне) можуть бути або пропорційного або непропорційного типу. Слід зазначити, що непропорційні договори перестраховання набувають все більшої ваги, оскільки вони є більш зручними у використанні та оформленні, однак і більш збитковими (зі сторони перестраховика), ніж договори пропорційного перестраховання.

3. Ринок перестраховання є невід'ємною складовою страхового ринку. Встановлено, що обґрунтування специфічних принципів організації і функціонування ринку перестраховання дає змогу краще розуміти природу перестрахових відносин, особливості механізму взаємодії учасників перестраховання, ґрунтовніше розкриває його функціональне призначення.

РОЗДІЛ 2

ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕРЕСТРАХУВАЛЬНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

2.1. Економіко-правові передумови становлення і формування перестраховального ринку в Україні

Суспільний розвиток визначає передумови трансформації усіх сфер економіки. Зважаючи на те, що в Україні відбувається реформування всієї економічної системи, відповідно це позначається на ринку фінансових послуг, компонентом якого є ринок перестраховання. При чому останній набуває новітнього значення як механізм забезпечення фінансової надійності страхової діяльності, активізація якої дозволяє забезпечити страховий захист юридичним особам та громадянам.

Загалом перестраховальному ринку, на відміну від страхового, характерні такі особливості:

- перестраховальні компанії (професійні перестраховики) договорів страхування самі не укладають, а приймають від страховиків на перестраховання частину їхньої відповідальності;
- за допомогою перестраховання здійснюється захист не тільки страхувальника (від наслідків збитку), але й страховика (від розорення).

Варто наголосити, що на початковому етапі розвитку перестраховального ринку в Україні професійних перестраховиків ще не було, оскільки обсяги перестрахових операцій були невеликими і перестраховання відбувалося між самими страховиками, котрі передавали один одному надлишки відповідальності по ризиках. Лише після того, як з'явилася більша потреба в передачі ризиків на перестраховання, власне тоді почали формуватися перестраховальні компанії, котрі не укладали договори перестраховання, а займалися тільки прийняттям ризиків від страховиків.

Вважаємо, що розвиток вітчизняного ринку перестраховання супроводжувався наступними етапами:

- становлення перестраховального ринку;
- завершення формування та стабілізація перестраховального ринку;
- розвиток класичного перестраховального ринку;
- трансформація перестраховального ринку з метою приведення його у відповідність новим правилам та умовам функціонування (див. табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Етапи становлення перестраховального ринку в Україні*.

Етапи	Роки	Характерні риси
Етап I	1991-1996	<ul style="list-style-type: none"> - зародження ринкових відносин; - створення перших страхових компаній, які почали надавати послуги з перестраховання; - покращення державного регулювання страхового ринку; - перестраховання окремих ризиків (факультативне перестраховання)
Етап II	1997-2004	<ul style="list-style-type: none"> - прийняття Закону України «Про страхування» та ряду інших важливих нормативно-правових актів, що регулюють взаємовідносини на ринку перестраховання; - виведення коштів за кордон через механізм перестраховання у нерезидентів (в тому числі і псевдоперестраховання); - стандартизація перестрахових послуг (умов, застережень договорів перестраховання)
Етап III	2005-2007	<ul style="list-style-type: none"> - зростання обсягів страхового ринку; - розвиток посередництва на страховому ринку та ринку перестраховання; - збільшення частки класичного страхування; - впорядкування відносин вітчизняних страховиків з перестраховиками-нерезидентами (питання оподаткування, рейтингування); - використання на ринку перестраховання більш складних форм та видів договорів
Етап IV	2008-і до нині	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток ринку перестраховання під впливом світових процесів глобалізації та інтеграції; - падіння темпів росту страхового ринку та ринку перестраховання за наслідками світової фінансової кризи; - допуск страховиків-нерезидентів на внутрішній страховий ринок через створення філій страховиків-нерезидентів та, так зване, транскордонне страхування; - подальше удосконалення державного регулювання ринку перестраховання.

* Розроблено автором.

Перестраховий ринок в Україні на кожному з етапів розвитку наділений своїми функціональними особливостями, що залежать від багатьох факторів, визначальними з яких є: економіко-політична ситуація в країні та зміни нормативно-правового та державного регулювання.

Так, після прийняття Декрету «Про страхування» Постановою Кабінету Міністрів України (КМУ) від 29.06.1993 р. №43 була затверджена «Інструкція про умови ліцензування страхової діяльності на території України та контролю за їх дотриманням», а також Постановою КМУ від 1.09.1993 р. №743 було утворено перший контролюючий орган у сфері страхування – Комітет у справах нагляду за страховою діяльністю (Укрстрахнагляд). Створення першого регулятора стало вагомим кроком у розвитку ринку страхування та перестраховання в Україні. Основними завданнями Укрстрахнагляду стали забезпечення державного нагляду за страховою діяльністю та дотримання законодавства про страхування. Такий крок унормовує взаємовідносини між учасниками ринку, зменшує прояви шахрайства як з боку страхових компаній, так і зі сторони страхувальників. Окрім того, відповідно норм зазначених нормативно-правових актів було встановлено вимоги щодо створення страхових та перестрахових компаній, визначено види ліцензій [71].

Ще однією характерною ознакою першого етапу розвитку ринку було створення в Україні перших компаній, що спеціалізувалися на перестрахованні, а саме: «Українська перестраховальна компанія» у м. Львові та «Скіфія Ре» і «Європоліс» у м. Києві. Статутні капітали і страхові резерви цих компаній були мізерними, навіть для звичайних страхових компаній, а тим більше для спеціалізованих. Компанії не приймали високовартісних ризиків у перестраховання, не маючи для того відповідних капіталів [72]. Проіснували професійні перестраховики не довго.

Знаковим для перестраховального ринку є прийняття Постанови КМУ «Про затвердження Положення про порядок здійснення операцій з перестраховання» від 24 жовтня 1996 р. №1290. Положення даної Постанови визначали особливий статус перестрахових операцій, підвищилися вимоги у

проведенні перестрахових операцій – страхові компанії мали можливість перестраховувати ризики лише за тими договорами, за видами яких отримали ліцензію [67].

Із прийняттям ряду вагомих нормативно-правових актів, що регулюють відносини при перестрахованні, ринок набув посиленого розвитку, що і характеризує наступний II етап.

У цей період обсяги перестрахових операцій в Україні мають чітку тенденцію до зростання. Так, якщо у 1996 р. за договорами перестраховання було передано 55450 тис. грн. страхових премій, то в 1998 р. цей показник зріс в три рази і становив 238531 тис. грн. У 1997 р. збільшення обсягів перестраховання відбувалося трохи повільнішими темпами – на 14 %, відповідно перестрахова премія склала 63060 тис. грн. Це було пов'язано з перереєстрацією компаній і 60 зменшенням перестрахових операцій взагалі в цей період. В 1999 і 2000 рр. темпи приросту перестрахових премій зросли порівняно з попередніми роками відповідно на 89 % (1999 р.) і 111 % (2000 р.). В 2001 р. обсяги перестрахових операцій збільшились, але за темпами повільнішими, ніж це було у попередні роки (на 57 %), що відповідає загальним тенденціям у здійсненні страхових операцій [80, с. 80].

Вагомим для розвитку ринку було прийняття «Положення про реєстрацію страхових та перестрахових брокерів і ведення державного реєстру страхових та перестрахових брокерів» №736 від 28.05.2004 р., нормами якого визначали вимоги до діяльності страхових та перестрахових посередників [68], а саме:

- наявність знань та кваліфікації керівників юридичних осіб або фізичних осіб-підприємців, що мають намір провадити посередницьку діяльність у 62 страхуванні та перестрахованні, які мають бути підтверджені свідоцтвом (сертифікатом) установленого зразка;

- забезпечення гарантії щодо професійної відповідальності відповідно до вимог, установлених чинним законодавством України;

- інші вимоги, передбачені чинним законодавством України.

Але не всі положення були реалізовані на ринку перестраховування. Так, і сьогодні ще не введено обов'язкове страхування відповідальності брокерів, як це існує у розвинутих європейських країнах.

III етап становлення ринку перестраховування характеризується значним падінням обсягів перестраховування у 2005 р. та поступовим відновленням розвитку на фоні бурхливих темпів розвитку страхового ринку. Значно зростає охоплення страховим захистом все більшого числа об'єктів, зростає чисельність страхувальників.

Падіння величини ринку перестраховування у 2005 р. порівняно з 2004 р. склало 5,65 млрд. грн. або 48,3 %, причому обсяг премій, переданих у перестраховування перестраховикам-нерезидентам, зменшився на 1,22 млрд. грн. або на 64,4 %, а перестраховикам-резидентам – на 4,43 млрд. грн. або на 45,2 %. Таке падіння обсягів перестраховування є наслідком початку дії нормативно-правових актів, прийнятих у 2004 р., та намаганням Держфінпослуг зменшувати виведення коштів за кордон через перестраховування ризиків у перестраховиків-нерезидентів.

Основні зміни в державній політиці, в тому числі і на ринку перестраховування, зумовили необхідність виділення IV етапу розвитку українського ринку перестраховування. Даний етап включає 2008-і до нині.

Будь-які слабкі сторони, недоопрацювання в економіці, зокрема і в сегменті страхування і перестраховування яскраво проявляються під впливом такого вагомого каталізатора як фінансова криза. Неплатоспроможні, фінансово ненадійні гравці не в змозі витримати загроз ринку, а підвищення вимог до якості та надійності наданих послуг змушують їх залишити ринок. Фактично, можемо стверджувати про формування в Україні оновленого і більш класичного ринку перестраховування. Протягом 2009-2010 рр. страховий ринок і ринок перестраховування залишили страхові компанії, які збанкрутували («Вексель», «Страхові традиції» тощо), що пояснюється складностями, котрі проявилися в банківському секторі (неможливість отримати кошти страховиками за депозитами).

Визначальною особливістю вітчизняного ринку перестраховування є його висока концентрація. Так, у 2006 р. п'ять страхових компаній акумулювали 42,8 % перестраховувальних премій, а в 2007 році – 43,7 %. Крім того, в період 2005-2007 рр. перестраховий ринок характеризувався великим числом цесіонерів – близько 450, що свідчить про високий рівень конкуренції та низький розмір перестраховувальної премії [30, 31]. Незважаючи на те, що з 1996 по 2005 роки питома вага перестраховування у валових страхових платежах зростала, починаючи з 2006 р. ця тенденція мала низхідну динаміку (рис. 2.1).

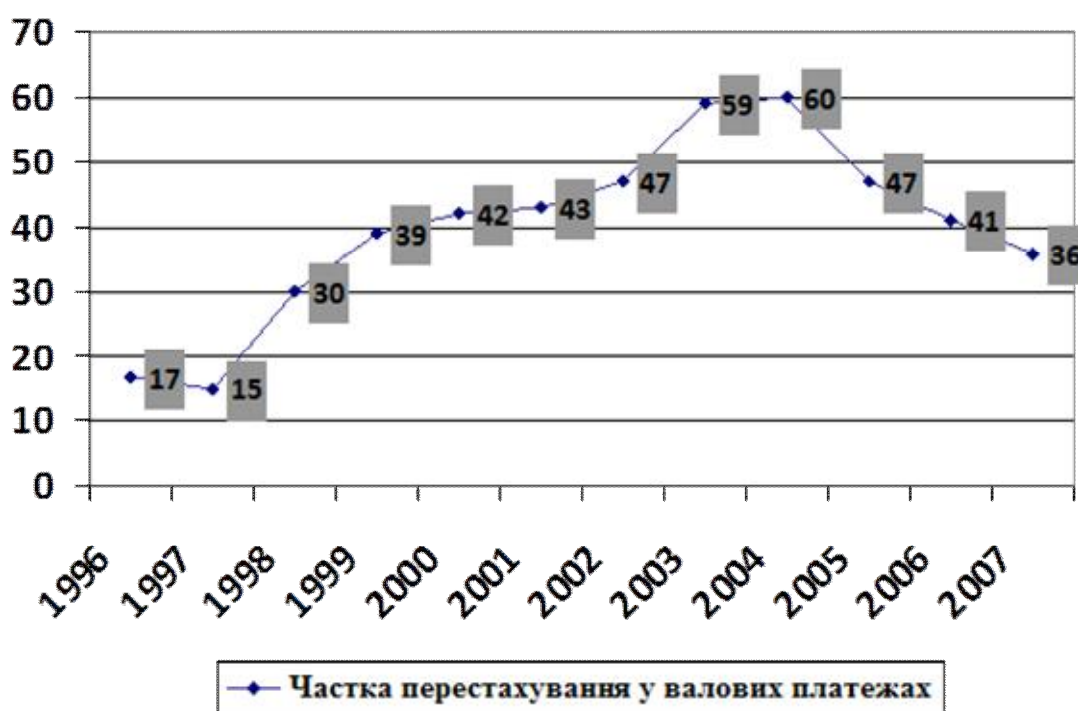

Рис. 2.1. Динаміка частки перестраховування у валових платежах страхових компаній в Україні за 1996-2007 рр.*

*Побудовано автором на основі [63].

Особливо відчутним це стало у 2012 році, що було пов'язано з важким соціально-економічним становищем країни після економічної кризи та неготовністю страховиків використовувати такий механізм мінімізації власних ризиків. Крім того, загальні показники розвитку страхового ринку також зазнали змін, що було обумовлено різким погіршенням ситуації в країні. Разом

із тим, починаючи з 2013 р. ситуація у цій сфері дещо змінилася на краще, що демонструють дані рис. 2.2.

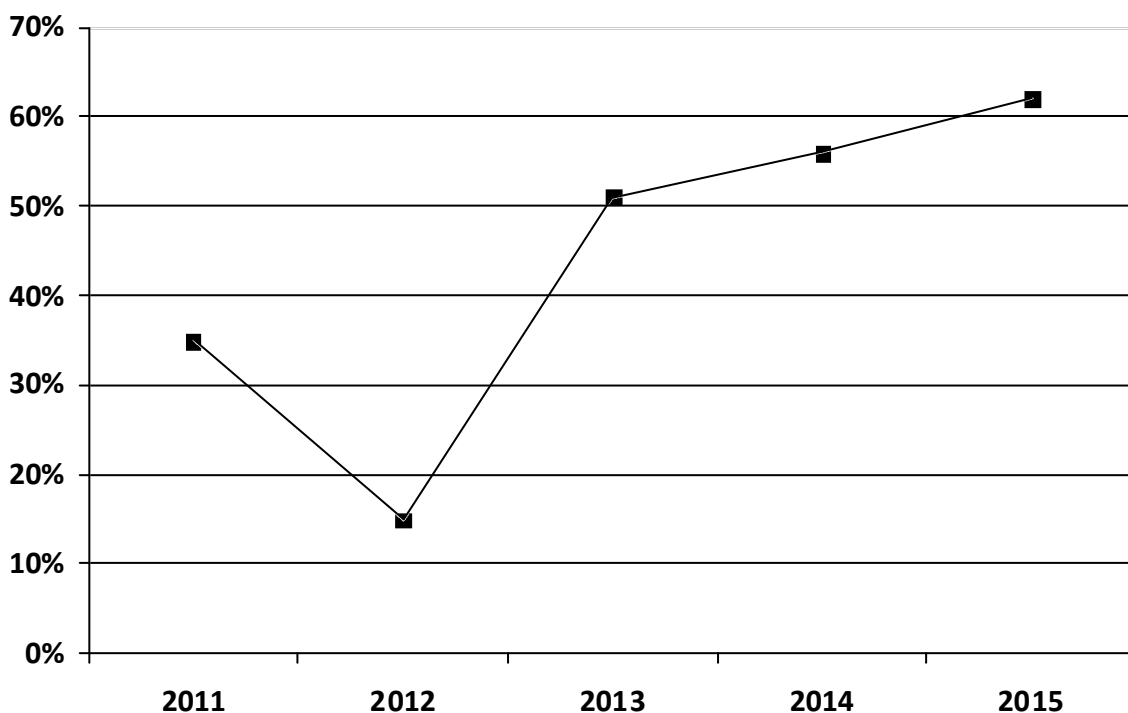

Рис. 2.2. Динаміка частки перестраховування у валових платежах страхових компаній в Україні за 2011-2015 рр.*

* Побудовано автором на основі [63].

Незначне піднесення на ринку перестраховування України можна пояснити початком воєнних дій на території України, що змусило страхові компанії шукати перестраховиків як на території власної держави, так і за кордоном, задля ефективнішого перерозділу ризиків, взятих на себе від страхувальників під час страхування.

Підкреслимо, що характерною рисою українського ринку перестраховування є те, що він є самодостатнім (88 % внутрішнього перестраховування та 12 % – із-за кордону). Водночас, на ньому функціонують переважно універсальні перестрахові компанії, які здійснюють операції як страхування, так і перестраховування.

В Україні страхові компанії здійснюють перестраховування як в українських, так і в іноземних страхових компаніях (табл. 2.2), що свідчить про

те, що страховий ринок є конкурентоспроможним. Як стверджує Н. Налукова, за відкритого доступу до ринку для іноземних страхових організацій простежуються позитивні темпи залучення клієнтів українськими страховиками компаніями, що сприяє ефективному використанню акумульованих коштів у фінансовій системі нашої держави [47].

Таблиця 2.2

Перестраховики українських страхових компаній*.

Країна	Перестраховик
<i>Україна</i>	ПАТ «СК «Українська страхова група» ПрАТ «СК «УНІКА»; СК «Allianz Україна»; ВАТ СК «HDI-Страховання»; СК «Брокбізнес»; УАСК «АСКА»; СК «Оранта-Січ»; ЗАТ «Поліська страхова компанія»;
<i>Росія</i>	ЗАТ «СК «ІНГОССТРАХ»; СК «Русский Страховой Центр»; СК «Москва Ре»; СК «Московская страховая компанія»;
<i>Німеччина</i>	Hannover Re ; Allianz AG ; Munich Re;
<i>Франція</i>	SCOR ; MarfRe; Converium;
<i>Польща</i>	Polish Re;
<i>Великобританія</i>	ACE European Group ; Oakeshott Insurance Consultants Ltd SAVA;
<i>Австрія</i>	Vienna Insurance Group;
<i>Швейцарія</i>	Swiss Re ; Helvetia;
<i>Канада</i>	MCR;
<i>США</i>	American Agricultural Insurance Company;
<i>Корея</i>	Korean Re.

* Побудовано автором на основі [45].

Незважаючи на те, що обсяги перестрахових операцій у порівнянні з обсягами операцій з прямого страхування незначні, за темпами росту перестраховування перевершує пряме страхування в Україні в 1,2 рази. Це пов'язано з відсутністю ліцензування перестрахової діяльності і, як наслідок, необов'язковістю створення професійних перестрахових компаній. Проте,

ринок вже давно потребує появи нових гравців – професійних перестраховиків, які спеціалізуються на наданні перестрахових послуг. Так, на думку А. Волошиної, професійні перестраховики «надаватимуть послуги страховикам з метою захисту їх інтересів, портфеля та страхувальників» [14]; для О. Кнейслер це «один із напрямків подальшого розвитку вітчизняного ринку перестраховування» [36]. На думку О.В. Козьменко, в Україні необхідно створити перестраховий пул задля можливості утримання великих за обсягом ризиків та перешкоджання виведенню страхових премій за кордон [37]. Це, зокрема, ризики знищення, пошкодження або втрати засобів повітряного, водного, залізничного та трубопровідного транспорту, майна підприємств з річним випуском продукції понад 12,8 млн. євро та середньосписковою кількістю працюючих понад 25075 чоловік, а також фінансово-кредитні ризики, ризики застави і гарантії та ризики, які виникають при страхуванні відповідальності [75].

Крім того, ринок перестраховування в Україні значно залежить від обсягу відповідальності за ризиками. У сучасних умовах недостатній рівень капіталу та фінансових ресурсів призводить до діяльності вітчизняних перестраховиків у ролі посередників, які передають ризики в ретроцесію суб'єктам закордонних ринків перестраховування. Неспроможність вітчизняних перестраховиків одноосібно виконувати зобов'язання за значними ризиками призводить до функціонування на вітчизняному ринку перестраховування перестраховиків-нерезидентів та об'єднань страхових і перестрахових компаній. Так, за договорами перестраховування ризиків станом на 01.01.2016 р. українські страховики (цеденти, перестраховальники) сплатили часток страхових премій 1613,1 млн. грн. (станом на 01.01.2015 р. – 1268,7 млн. грн.). З них:

- перестраховикам-нерезидентам – 515,8 млн. грн. (станом на 01.01.2015 р. – 710,2 млн. грн.);
- перестраховикам-резидентам – 1097,3 млн. грн. (станом на 01.01.2015 р. – 942,5 млн. грн.) (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Основні показники перестрахової діяльності в Україні та їх динаміка.*

Показники	2014 р.	2015 р.	Темпи приросту	
			млн. грн.	%
Сплачено на перестраховування (млн. грн.), у т. ч.:	1268,7	1613,1	344,4	27,1
- перестраховикам-резидентам (млн. грн.)	942,5	1097,3	154,8	16,4
- перестраховикам-нерезидентам (млн. грн.)	326,2	515,8	189,6	58,1
Виплати, компенсовані перестраховиками (млн. грн.), у т. ч.:	123,5	245,9	122,4	99,1
- перестраховикам-резидентам (млн. грн.)	15,8	21,8	6,0	38,0
- перестраховикам-нерезидентам (млн. грн.)	107,7	224,1	116,4	108,1
Отримані страхові премії від перестраховувальників-нерезидентів (млн. грн.)	-28,1	7,5	35,6	-126,7
Виплати, компенсовані перестраховувальникам- нерезидентам (млн. грн.)	3,7	0,5	-3,2	-86,5

* Складено автором на основі [83].

За даними табл. 2.3 видно, що операції вихідного перестраховування у 2015р. порівняно з аналогічним періодом 2014 р. збільшилися з 1268,7 млн. грн. до 1613,1 млн. грн. за рахунок збільшення на 154,8 млн. грн. перестраховування всередині країни та збільшення на 189,6 млн. грн. операцій із перестраховування зі страховиками-нерезидентами. Відповідно, у 2015 р. порівняно з аналогічним періодом 2014 р. збільшилась частка перестраховування ризиків у нерезидентів з 25,7% до 32% за рахунок зменшення частки вихідного внутрішнього перестраховування з 74,3% до 68% [52, с. 135]. На збільшення частки вихідного перестраховування у I кв. 2015 р. вплинуло збільшення на 154,8 млн. грн. перестраховування всередині країни та збільшення на 189,6 млн. грн. операцій із перестраховування зі страховиками-нерезидентами [62].

Здебільшого перестраховики-нерезиденти займаються активним перестраховуванням, тобто прийняттям та подальшим перерозподілом ризиків

вітчизняних страхових і перестрахових компаній. Зважаючи на той факт, що закордонним компаніям передаються в перестраховання найбільші за обсягами ризику з незначною ймовірністю настання страхового випадку, вітчизняний ринок перестраховання втрачає значні суми премій.

Можна стверджувати, що в Україні механізм перестраховання використовується майже всіма страховими компаніями, але його застосування з метою ефективного управління фінансовою стійкістю здійснюється обмеженою кількістю страховиків. Це обумовлено не тільки стратегічними напрямками відносно інструментів забезпечення фінансової стабільності страховиків, а, безперечно, і слабким розвитком вітчизняного ринку перестраховання. Крім політико-економічних чинників на розвиток страхового і перестраховальних ринків країни впливають особливості функціонування світового страхового ринку та глобалізаційні процеси, які відбуваються там. Загалом, для вітчизняного ринку перестраховання характерними є наступні тенденції: надмірна кількість страхових компаній і обмежена кількість перестраховальних компаній; зростання кількості іноземних страховиків і власного утримання національних компаній; надлишок місткості ринку через те, що страховики вимагають перестрахового захисту.

2.2. Тенденції розвитку вітчизняного перестраховального ринку

За сучасних умов господарювання ринок перестраховання України не в змозі у повному обсязі забезпечувати зміцнення та підтримання фінансової стабільності страхового сектору. Водночас, належний розвиток перестрахового ринку визначається характером його регулювання та межами державного впливу, а також іншими зовнішніми й внутрішніми чинниками. У контексті зазначеного В. Базилевич наголошує про надмірність втручання держави у перестрахову діяльність, у результаті чого зростає вартість перестрахових послуг, зменшуються обсяги перестраховання. Разом із тим, недосконале державне регулювання сприяє послабленню державного контролю за

діяльністю учасників перестраховувального ринку, що створює умови для поширення «схемного» перестраховування [90].

До внутрішніх факторів, що визначають тенденції розвитку вітчизняного ринку перестраховування, можна віднести: законодавчу вимогу перестраховувати ризики, які перевищують 10 % місткостей компаній, «зарегульованість» зовнішнього перестраховальника, вплив перерахованої премії на податкові зобов'язання (від суми премії) та слабку капіталізацію ринку внаслідок відкладеного інвестиційного попиту. До зовнішніх можна віднести: великі місткості міжнародних перестраховиків, масову пропозицію офшорного перестраховування, вимоги до наявності рейтингів перестраховиків, резервування обмеження на обсяг перевезення та продажу валюти, концентрацію міжнародного ринку перестраховування за рахунок злиттів та поглинань. Більш детально їх подано на рис. 2.3.

Рис. 2.3. Загрози розвитку ринку перестраховування в Україні* .

* Побудовано автором на основі [86].

Досліджуючи сучасний стан та тенденції розвитку вітчизняного ринку перестраховання, проаналізуємо як змінювалася місткість страхового ринку за утриманням великих ризиків протягом останніх років. Номінальна місткість страхового ринку України зазначена у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

**Номінальна місткість страхового ринку України за 2009-2015 рр.,
млн. грн.***

Показники	Роки						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Статутний капітал	14876	14429	14092	14579	15233	15121	14758
Страхові резерви	10141	11372	11179	12578	14436	15828	18630
Нетто-місткість страхового ринку	2502	2580	2527	2716	2967	3095	3339
Статутний капітал страховиків non-life	н/д	12142	11848	13114	12487	13243	12773
Статутний капітал страховиків life	н/д	1623	1506	1539	1627	1910	1985
Технічні резерви	8352	9187	8515	9355	10589	10522	11732
Математичні резерви	1789	2185	2664	3223	3846	5306	6898
Нетто-місткість ринку іншого, ніж страхування життя	-	2132,9	2036,3	2246,9	2307,6	2376,5	2450,5
Нетто-місткість ринку страхування життя	-	380,8	417,0	476,2	547,3	721,6	888,5

* Складено автором на основі [56-62].

Як видно з даних табл. 2.4, за 2009-2015 рр. місткість страхового ринку України зростала помірними темпами. Найменший темп росту прослідковувався в 2010 р., у порівнянні із 2009 р., (3 %), а найвищий – в 2013 р., у порівнянні із 2012 р., (9 %). Загалом протягом 2009-2015 рр. темп росту склав 24 %. Зменшення темпів зростання зазначеного показника спостерігалось у 2011 р. по відношенню до 2010 р. (відбувся спад у розмірі

2 %). Причинами скорочення темпів росту в 2011 р. є скорочення валового обсягу статутного капіталу з 14429 млн. грн. у 2010 р. до 14092 млн. грн. У 2011 році прослідковувалося зменшення капіталу на 337 млн. грн., що склало 3 % падіння. Змін з точки зору законодавства щодо формування статутного капіталу страховиків протягом 2010-2011 рр. не було, зменшення відбулося через скорочення кількості страхових компаній на вітчизняному ринку з 456 компаній у 2010 р. до 442 у 2011 році, тобто скорочення спостерігалось як на ринку загального страхування (скорочення на 11 компаній), так і на ринку страхування життя через наслідки проявів світової фінансової кризи у 2008-2009 рр. Зменшення темпів росту місткості страхового ринку в 2011 р. відбулося за рахунок змін, що відбулися на страховому ринку іншому, ніж страхування життя.

Тим не менше, протягом 2009-2015 рр. відбулося зростання нетто-місткості страхового ринку життя (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Динаміка змін нетто-місткості страхового ринку України за 2009-2015 рр., млн. грн.*

* Розроблено автором на основі [56-62].

Як бачимо з рис. 2.4, найвищий показник зафіксований у 2015 р. – 2450,5 млн. грн., що обумовлено зміною нормативу мінімального розміру статутних капіталів страховиків зі страхування життя (збільшення з 1,5 млн. євро до 10 млн. євро) у 2014 р. Також на місткість українського страхового ринку впливають такі суб'єктивні фактори як його важкодоступність, забюрократизованість перестрахових операцій, котрі визначають міру його використання. Такі реальні можливості проведення операцій перестраховання в Україні ускладнюють розміщення вітчизняними страховиками значних за обсягами одиничних ризиків та мінімізацію власних збитків.

Подолати проблеми, пов'язані з недостатньою місткістю страхового ринку в Україні, можна за рахунок декількох вагомих факторів. По-перше, необхідно збільшувати розміри статутних капіталів страховиків та обсяги надходжень страхових премій, що буде впливати на зростання страхових резервів. Все це і призведе до збільшення власного утримання страхових компаній в разі страхування великих ризиків і зможе забезпечити необхідну місткість ринку. По-друге, додатковою можливістю активізації й збільшення обсягів проведення операцій на ринку перестраховання є покращення діяльності перестрахових брокерів.

Дослідивши питання місткості страхового ринку, доцільно проаналізувати зміни структури ринку перестраховання, який поєднує ринок вихідного та вхідного перестраховання.

Динаміку структури вихідного перестраховання за надходженням перестрахових премій загалом та в розрізі сфер діяльності перестраховальників (страхування життя та загальне страхування) представлено в Додатку Б.

Протягом аналізованого періоду ринок перестраховання характеризувався спадом темпів розвитку на 45 % в 2011 р. та 57,3 % у 2012 р. Значна частина ринку внутрішнього перестраховання припадає на операції «псевдоперестраховання», сутність яких зводилася до оптимізації податкових схем та уникнення оподаткування податком на прибуток. Із прийняттям

Податкового Кодексу України дана оптимізація стала неможливою. В наступних 2012-2013 рр. були внесені зміни до зазначеного нормативного документа, що послужило поступовому нарощенню об'ємів внутрішнього ринку вихідного перестраховання.

Динаміка зміни обсягу премій, переданих у перестраховання, відповідає динаміці зміни обсягу валових страхових премій. В 2014 році страховий ринок зібрав премій на суму 26767,3 млн. грн., що на 1894,6 млн. грн. менше у порівнянні із попереднім роком (6,6 % скорочення ринку). Дана ситуація пояснюється зменшенням кількості страхових операцій, девальвацією національної валюти, зубожінням населення через проведення воєнних дій на сході країни та анексією АР Крим. У 2015 році відбулося збільшення валових страхових премій на 5888,8 млн. грн. Покращення інтерпретують утриманням певний час на одному рівні національної валюти (див. рис. 2.5).

Рис. 2.5. Структура ринку вихідного перестраховання України за 2009-2015 рр.*

* Розроблено автором на основі [56-62].

Ще однією характерною особливістю українського ринку вихідного перестраховання є відсутність операцій перестраховання за державним обов'язковим страхуванням, котре пояснюється не значною питомою вагою загалом на ринку цього сегменту. Що ж стосується недержавного обов'язкового страхування, то розподіл операцій між резидентами та нерезидентами протягом 2009-2015 рр. є рівномірним (в середньому складає по 50 %). Відповідно до майнового страхування, страхування відповідальності та особистого страхування, то їх розподіл на ринку корелює із загальним розподілом ринку вихідного перестраховання. Страхові компанії на вітчизняному перестраховому ринку окрім вихідного перестраховання здійснюють операції за вхідним перестрахованням, хоча і в набагато меншому обсязі.

На страховому ринку життя спостерігалася кардинально інша ситуація, де 99,9 % операцій вихідного перестраховання припадало на нерезидентів. Дана ситуація пов'язана із виведенням ризиків українськими страховиками до головних материнських компаній за кордон. Такий розподіл ризиків за договорами перестраховання відображає загальні особливості вітчизняного ринку вихідного перестраховання: переважна більшість ризиків перестраховується на внутрішньому ринку України та загрожує кумуляцією збитків; наявність податкових пільг сприяє розвитку внутрішнього ринку перестраховання, що є позитивним моментом державної політики та допомагає посилювати конкурентоздатність вітчизняних страховиків у порівнянні із нерезидентами.

Варто відмітити, що розвиток та функціонування ринку перестраховання в Україні характеризується певною сезонністю. Тому доцільно дослідити інтенсивність здійснення операцій перестраховання, що дозволить не тільки прогнозувати основні тенденції розвитку даного ринку, а й визначити періоди, в межах яких потрібно активізувати процес прийняття управлінських рішень, пов'язаних із проведенням операцій перестраховання.

Простежити динамічні зміни (за кварталами 2009-2015 рр.) фінансових потоків у розрізі обсягів, страхових премій сплачених на перестраховування, та виплат, компенсованих перестраховиками можна за рис. 2.6.

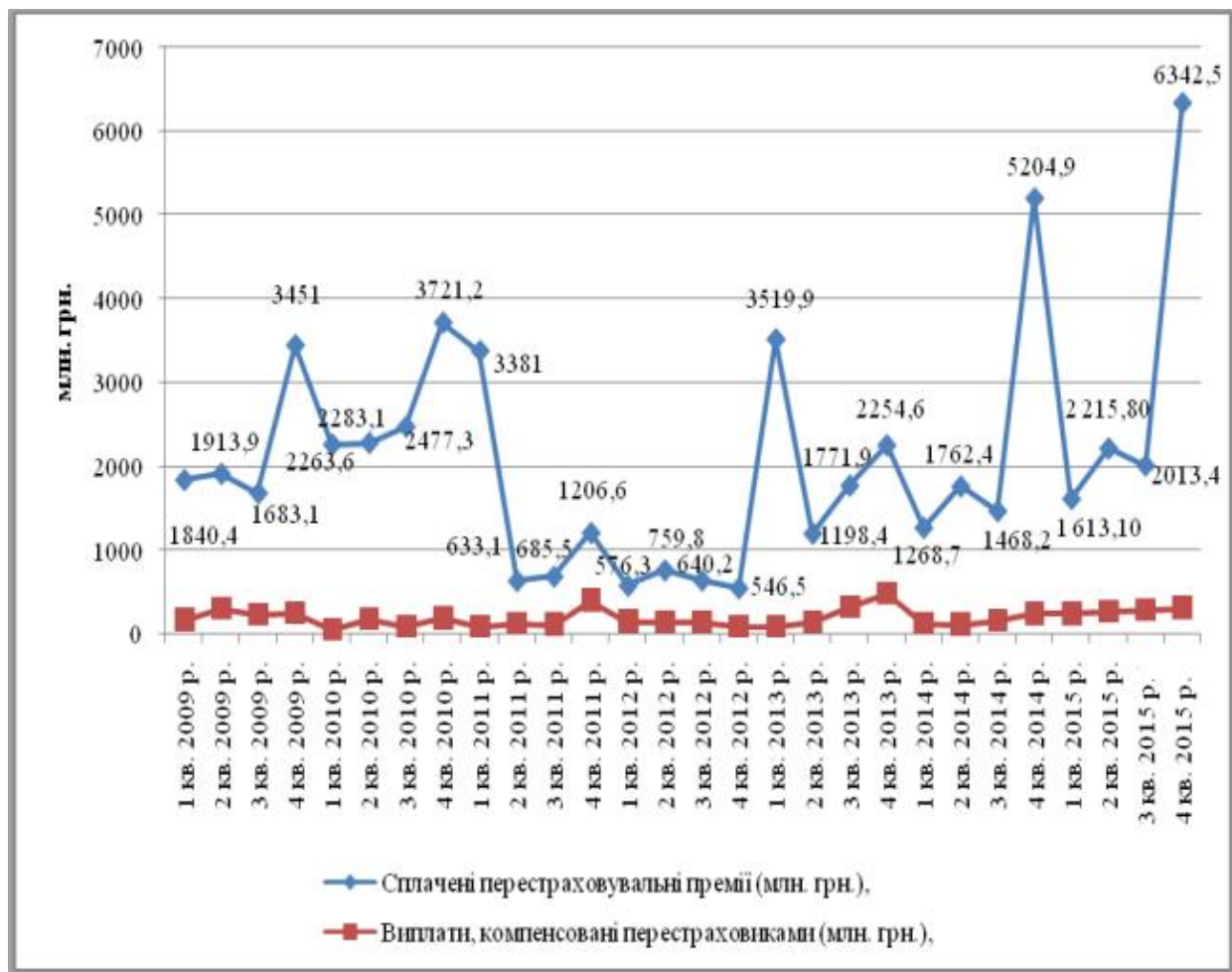

Рис. 2.6. Динаміка фінансових потоків за перестраховими преміями і перестраховими виплатами в Україні за 2009-2015 рр.*

* Розроблено автором на основі [56-62].

Детальніше дослідження премій, сплачених на перестраховування за кварталами кожного з розглянутих років показало, що для IV кварталу характерним є найбільший сплеск. Варто зауважити, що виключення складає I кв. 2013 р.: саме в цей період спостерігався один з найбільших обсягів сплачених страхових премій на перестраховування – 3519,9 млн. грн., що пов'язано із змінами податкового законодавства [1], які дали змогу використовувати перестраховування для зменшення суми оподаткування

податком на прибуток. Щодо обсягів страхових виплат компенсованих перестраховиками, відслідковується стала закономірність найбільших сум виплат в четвертих кварталах кожного року досліджуваного періоду.

Починаючи з 2010 і до 2012 рр. спостерігається значний спад ринку перестраховування в Україні та його частки у валових страхових преміях, це зумовлене:

- запровадженням більш жорсткого контролю страхових і перестрахових операцій та намаганням мінімізувати оптимізацію оподаткування й легалізацію доходів, отриманих злочинним шляхом за рахунок даних операцій із боку державних органів;

- кризовими явищами в світовому економічному просторі загалом та зокрема в економіці України, що призвело до: зниження платоспроможного попиту на страхові послуги; ускладнення повернення вкладених фінансових ресурсів страховиків в банківські депозити; знецінення активів, розміщених у цінних паперах; втрати платоспроможності компаній, що здійснювали перестраховування.

Незначне збільшення частки перестраховування у валових преміях у цілому по ринку відбулося в 2012-2014 рр., що свідчить про необхідність використання страховиками у складній політично-економічній ситуації, в якій сьогодні знаходиться країна, такого інструменту перерозподілу великих і кумулятивних ризиків, як перестраховування.

На вітчизняному ринку вихідного перестраховування протягом 2009-2015 рр. переважали операції перестраховування ризиків у резидентів (в середньому складає 79 %), тоді як частка операцій із нерезидентами складає в середньому 21 %. Ризики зі страхування життя 99,5 % перестраховувалися на зовнішньому ринку [53]. Це пояснюється інтересами страхових компаній з іноземним капіталом передавати ризики материнській компанії.

За обсягом вихідних і вхідних грошових потоків в перестраховуванні відстежуємо деформаційні прояви, котрі свідчать про неможливість порівняння конкурентоздатності вітчизняних і зарубіжних перестраховиків. Незначна

частка вхідного перестраховання пояснюється, насамперед, недостатньою місткістю страхового ринку і це не дає можливості страховикам утримувати значні за обсягом ризику.

Розглянувши сучасний стан вітчизняного ринку перестраховання, виявлено внутрішні і зовнішні проблеми, що призвели до уповільнення темпів його розвитку. Визначено, що внутрішніми проблемами розвитку ринку перестраховання є: низька місткість страхового ринку; відсутність професійних перестраховиків; нерозвиненість інституту перестрахового посередництва; недостатність рівня професійної підготовки андерайтерів у сфері перестраховання; неузгодженість законодавчих положень у нормативно-правових актах, котрі регулюють взаємовідносини учасників ринку перестраховання; недосконалість його інформаційного забезпечення. Зовнішніми проблемами розвитку вітчизняного ринку перестраховання є, зокрема: вплив нестабільної політичної та економічної ситуації в державі; непривабливий інвестиційний клімат в країні; малорозвинені ринкові важелі, котрі впливають на попит і пропозицію перестрахової послуги; негативні наслідки світової економічної кризи та глобалізації економіки.

2.3. Оцінка діяльності перестрахових брокерів на перестраховому ринку

Ринок перестраховання є ефективною формою організації економічних відносин у страховому секторі, що допомагає перерозподіляти ризики страховиків і налагоджувати фінансово-економічні зв'язки між суб'єктами ринкових відносин. Ефективність його функціонування залежить від діяльності його учасників, особливо перестрахових брокерів. Зважаючи на те, що в Україні діяльність перестрахових брокерів є вкрай обмеженою, одним із важливих завдань подальшого розвитку професійного ринку перестраховання є забезпечення сприятливих умов щодо функціонування зазначених страхових посередників. Наявність великої кількості посередників дасть змогу

активізувати вітчизняний страховий ринок і наблизити його до світового ринку страхування [55].

На вітчизняному перестраховому ринку інститут страхових посередників має доволі формальний характер, а організація перестраховальних відносин відбувається без участі перестрахових брокерів. Це підтверджується практично відсутністю даних про обсяги їх діяльності, перелік перестраховальників, з якими вони співпрацюють тощо. Лише окремі із діючих брокерів надають інформацію, за якими видами страхування перестраховуються ризики. Це свідчить про нерозвиненість цього сегмента страхового ринку.

Діяльність посередників на перестраховому ринку відіграє важливу роль, оскільки одноосібно страховику розмістити ризик для якого характерна висока вартість, самому цеденту або ретроцеденту досить складно. Витрати на пошуки цесіонера чи ретроцесіонера можуть бути набагато більшими, ніж комісійна винагорода за послуги перестрахового брокера. Крім того, перестраховий брокер займається підготовкою усієї необхідної інформації для формування пропозиції і розміщення ризику, консультує клієнта та представляє його інтереси протягом ведення переговорів. Якщо розміщення пропозиції пройшло успішно, з урахуванням вимог обох сторін, то перестраховий брокер готує договір перестраховання, а після його підписання веде справи пов'язані з документообігом .

Поряд із перестраховими брокерами значну роль на ринку перестраховання відіграють перестрахові пули як добровільні об'єднання універсальних страховиків і професійних перестрахових компаній на підставі угоди з метою перестраховання великих ризиків. Учасники пулу мають можливість брати участь як у ризиках, які вони самостійно прийняли на страхування і гарантовано мають перестраховий захист по них, так і в ризиках, переданих іншими учасниками пулу. Це дає можливість кожному з учасників перестрахового пулу диверсифікувати свій портфель ризиків, зменшити можливість кумуляції ризиків та імовірність настання страхових випадків протягом одного проміжку часу [62].

Загалом в Україні станом на 1 січня 2016 року функціонувало 50 перестрахових брокерів (рис. 2.7).

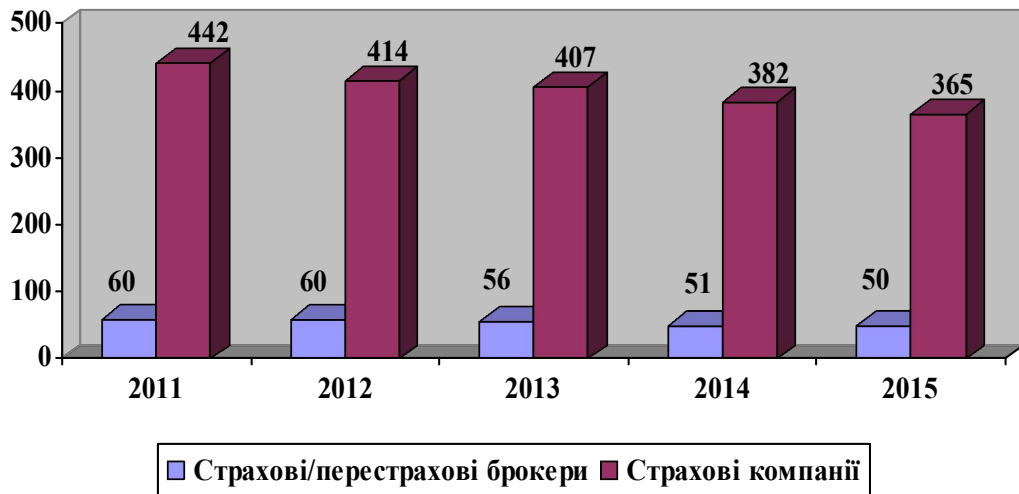

Рис. 2.7. Динаміка кількості страхових/перестрахових брокерів і страхових компаній в Україні за 2011-2015 рр.*

* Розроблено автором на основі [29].

Як видно з даних рис. 2.7, починаючи з 2012 р. спостерігається тенденція до зменшення кількості перестрахових брокерів. Це пояснюється проявами економіко-політичної нестабільності та жорстким законодавчим забезпечення їх діяльності. При цьому нестабільність економіки країни обумовлює зростання попиту на якісний і надійних страховий захист.

Зниження платоспроможності населення прямо пропорційно вплинуло на зменшення зацікавленості громадян та юридичних осіб в укладанні договорів страхування, скорочення обсягу валових премій і, як наслідок, зниження привабливості перестраховування на страховому ринку України для нерезидентів, у тому числі і брокерів.

Зростання кількості брокерів до 60 у 2010-2012 рр. свідчить про зміцнення довіри до українського ринку перестраховування в період виходу з кризи і це було позитивною тенденцією. Проте станом на 01.01.2016 р., відповідно до Державного реєстру, кількість страхових та перестрахових

брокерів в Україні склала 50, що є найменшим показником протягом останнього десятиріччя [23].

Загалом за таким показником як співвідношення кількості страхових компаній до страхових (перестрахових) брокерів Україна характеризується негативною тенденцією. Протягом 2011-2015 рр. один брокер обслуговував у середньому 7 страховиків, тоді як у розвинених країнах навпаки – мінімум 7 брокерів припадає на одну компанію. Однак за таких умов вибір падає на ті компанії, які є фінансово стабільними і знаними на страховому ринку. Особливої популярності набули компанії з іноземним капіталом. Зокрема, якщо порівняти обсяги премій, сплачених перестраховикам-резидентам за участю брокерів, та обсяг премій, сплачених перестраховикам-нерезидентам, то можна зробити висновок про переважання других, тобто йдеться про страховиків, котрі співпрацюють із закордонними партнерами. Так, станом на 01.07.2015 р. цей перелік включав у себе 11 брокерів:

1. Перестраховий брокер «Таланкс Реіншуранс Брокер ГмбХ»;
2. Перестраховий брокер «Грінстоун страховий та перестраховий брокер»;
3. Страховий та перестраховий брокер: ГрЕКо Джей Ель Ті Україна Гмбх;
4. BRUNO SFORNI S.P.A.;
5. Reunion AG;
6. МАРИН ІНШУРЕНС СЕРВІСІЗ СІА;
7. МАРИН АНДЕРАЙТИНГ СЕРВІСІЗ СІА;
8. БАЛТО ЛІНК СІА;
9. БАЛТО ЛІНК УАДББ;
10. Малакут Іншуренс Брокерс ЛТД;
11. ХАНСА РЕІНШУРЕНС БРОКЕРЗ АГ.

В Україні страхових та/або перестрахових брокерів-нерезидентів можна розділити на 2 групи:

- брокери-нерезиденти, які займаються виключно наданням посередницьких послуг у перестрахованні;

- брокери-нерезиденти, які займаються наданням посередницьких послуг у страхуванні та перестраховуванні.

Можна відмітити, що в останні роки брокери-нерезиденти не бажають обмежувати свою діяльність тільки наданням посередницьких послуг у перестраховуванні. Звичайно, ширший перелік основних напрямів діяльності брокерів дає їм більше можливостей у майбутньому. Проте, чи здійснюють одночасно свою посередницьку діяльність у страхуванні і перестраховуванні, які результати їх діяльності, визначити не можливо у зв'язку з відсутністю відповідних статистичних даних.

Загалом стан, тенденції формування і функціонування перестрахових брокерів в Україні подано у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

**Основні показники функціонування перестрахових брокерів в Україні
за 2010-2014 рр.***

Показники	Роки				
	2010	2011	2012	2013	2014
Обсяги сплаченої перестрахової премії, млн. грн.	10745,2	5906,2	2522,8	8744,8	9704,2
Обсяги премій, сплаченої перестраховикам-резидентам за участю брокерів, млн. грн.	12,5	12,4	4,9	5,6	8,9
Обсяги премій, сплаченої перестраховикам-нерезидентам за участю брокерів, млн. грн.	215,7	255,6	364	422,5	345,3
Частка премій, сплачених перестраховикам за участю брокерів, %	2,12	4,54	14,62	4,9	5,5

* Розроблено автором на основі [23].

Як видно з даних табл. 2.5, існує вагома різниця між обсягами загальних перестрахових премій та премій із залученням брокерів. Це пояснюється змінами нарахування податку на прибуток, у зв'язку з чим відбулось скорочення на перестраховому ринку операцій по передачі премій у перестраховування як резидентам, так і нерезидентам.

Досліджуючи діяльність перестрахових брокерів, доцільно проаналізувати окремо динаміку укладання договорів перестраховання з перестраховиками-резидентами та нерезидентами за участю перестрахових брокерів, які подано у додатку В.

Аналіз даних Додатку В свідчить про зменшення кількості договорів перестраховання, укладених за участі перестрахових брокерів, з 176 у 2009 р. до 76 у 2014 р. Інші показники цю тенденцію підтверджують: зменшився обсяг премій, отриманих перестраховиками-резидентами, з 35432,7 тис. грн. у 2009 р. до 8957,8 тис. грн. у 2014 р. на 26474,9 тис. грн. або на 75 %, відповідно зменшився і розмір середньої перестрахової премії, отриманої перестраховиком-резидентом, з 201,3 тис. грн. у 2009 р. до 117,9 тис. грн. у 2014 р. на 83,4 тис. грн. або на 41,4 %. Хоча у 2014 р. у порівнянні з 2010-2013 рр. середня премія значно вища, що пояснюється, з одного боку, меншою кількістю укладених договорів, але, водночас, більш високими страховими сумами по переданих у перестраховання об'єктах. Прослідковувалося значне піднесення кількості договорів у 2015 р. до 975 шт.

Якщо порівняти кількість укладених договорів перестраховання та обсяги отриманих премій перестраховиками-резидентами та перестраховиками-нерезидентами, то можна зробити висновок про значне переважання останнього [65]. Це дозволяє зробити висновок про значну зацікавленість перестраховиків та перестрахових брокерів у перестрахованні саме закордоном. Це також підтверджують дані щодо страхових виплат, компенсованих перестраховиками-резидентами, які 2 роки (2011-2012 рр.) знаходилися на рівні нуля. В інші роки досліджуваного періоду рівень виплат також був дуже низьким (у 2009 р. – 1 %, у 2010 р. – 1,3 %, у 2015 р. – 3,1 %). Єдиним винятком був 2013 р., коли величина виплат, компенсованих перестраховиками-резидентами, сягнула 15959,2 тис. грн., а рівень виплат – 285,3 %. Інша тенденція спостерігалася щодо величини комісійної винагороди, отриманої перестраховими брокерами. Не зважаючи на те, що перестрахові премії постійно зменшувалися, величина комісійної винагороди зростала. Підвищення розміру комісійної винагороди

можна пояснити, на нашу думку, тим, що у 2010-2013 рр. у зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України, зменшуються можливості використовувати перестраховання в якості оптимізаційних операцій, про що свідчить зменшення величини перестрахових премій, а, отже, вартість таких «послуг» зростає аж до 1/5 від розміру таких премій.

У Додатку Г наведено динаміку укладання договорів перестраховання з перестраховиками-нерезидентами за участі перестрахових брокерів протягом 2009-2015 рр.

Аналіз даних Додатку Г свідчить про зростання кількості договорів перестраховання з іноземними партнерами, укладених за участі перестрахових брокерів, з 320 у 2009 р. до 367 у 2015 р. Інші показники цю тенденцію підтверджують: збільшився обсяг премій, отриманих перестраховиками-нерезидентами, з 264823,0 тис. грн. у 2009 р. до 345271,5 тис. грн. у 2014 р. на 80448,5 тис. грн. або на 30,4 %, відповідно збільшився і розмір середньої перестрахової премії з 827,6 тис. грн. у 2009 р. до 2352,0 тис. грн. у 2015 р. Такі тенденції на цьому сегменті ринку перестраховання свідчать про постійне зростання попиту на якісний та надійний перестраховий захист за кордоном у провідних перестраховиків-нерезидентів. Це підтверджують і постійні виплати з боку перестраховиків-нерезидентів і коливання рівня виплат на рівні 10-40 %. Звичайно, рівень виплат за такими договорами перестраховання не можна назвати високим, проте він значно відрізняється від рівня виплат за договорами з перестраховиками-резидентами (0-3 %). Перестраховики-нерезиденти в значній мірі бережуть свою репутацію та не дозволяють собі приймати участь в сумнівних операціях з перестраховання.

Рівень комісійної винагороди протягом 2009-2015 рр. залишався майже стабільним і коливався біля 4 %.

Ще одним фактором, який підтверджує використання перестраховання у перестраховиків-резидентів в якості інструменту оптимізації та ухилення від оподаткування, є значна різниця у рівнях комісії [16]. Враховуючи те, що за кордон, як правило, передаються більш великі та небезпечні ризики

необґрунтованим є підвищення розміру комісійної винагороди в межах вітчизняного ринку. З огляду на вищезазначене, зрозумілою є тенденція вітчизняних страховиків щодо залучення додаткової зарубіжної місткості через перестрахових брокерів. Це дає змогу підвищити фінансову надійність страховиків, впевненість клієнтів у майбутніх виплатах, довіру до страхового ринку загалом тощо.

Проведений аналіз доводить, що страховики, які укладають договори перестраховування із нерезидентами, частіше користуються послугами брокерів (2,98 % у 2009 р.) на противагу операціям із укладання договорів перестраховування із резидентами за участі посередників – 0,4 % у 2009 р. Така ж ситуація спостерігається і протягом наступних років: 2,01 % та 0,12 % відповідно в 2010 р., 4,33 % та 0,21 % у 2011 р., 14,43 % та 0,19 % у 2011 р. та 4,83 % та 0,06 % у 2013р., 3,56 та 0,09 у 2014 р. Страховики частіше користуються послугами страхових посередників при виході на міжнародний ринок тому, адже не всі компанії мають налагоджені прямі зв'язки зі страховиками-нерезидентами, тоді як в Україні страховики укладають договори перестраховування за мінімальної участі посередників.

В цілому можна зробити загальний висновок про невелику участь перестрахових брокерів в процесі укладання договорів перестраховування, що пояснюється наступними причинами:

- ✓ нерозвиненістю інституту посередництва на страховому ринку загалом і на ринку перестраховування зокрема. Кількість страхових (перестрахових) брокерів у 7,3 рази менша за кількість страхових компаній, котрі функціонують на ринку. Середня за досліджуваний період частка премій, переданих у перестраховування за участю брокерів, склала 3,64 %;

- ✓ недостатністю інформаційно-аналітичної бази даних щодо результатів діяльності посередників для більш ґрунтовного аналізу. Посередницька діяльність в перестраховуванні залишається дуже закритою та непрозорою сферою, що підриває рівень довіри до неї з боку потенційних перестраховувальників. На сучасному етапі, крім назв брокерів та дуже стислої

загальної інформації про них у Державному реєстрі страхових (перестрахових) брокерів на сайті Нацкомфінпослуг, жодної інформації немає. Що представляють собою ці брокери, чи дотримуються вони вимог чинного законодавства, чи здійснюють вони реальну посередницьку діяльність ніхто не знає;

✓ останніми новаціями в Податковому кодексі України. Протягом 2011-2014 рр. уже тричі змінювалися підходи щодо оподаткування страхової діяльності податком на прибуток. Величина премії за договорами перестраховання з перестраховиками-резидентами – то зменшувала базу оподаткування, то не зменшувала, то взагалі не враховувалася. Це призводить до значних коливань темпів росту таких премій у відповідь на законодавчі зміни.

Висновки до розділу 2

У результаті аналізу особливостей формування і функціонування перестраховального ринку в Україні, приходимо до таких висновків і узагальнень.

1. Дослідження економіко-правових передумов становлення і розвитку перестраховального ринку дозволило виявити певні закономірності його функціонування та окреслити його генезис. Дослідження передумов виникнення і становлення українського ринку перестраховання, дозволило уточнити періоди і назви етапів формування ринкового середовища в залежності від виявлених позитивних і негативних чинників розвитку в кожному етапі. Ринок перестраховання є ще молодим і в своєму розвитку пройшов 4 етапи: 1991-1996 рр. – етап становлення, 1997-2004 рр. – етап стабілізації розвитку, 2005-2007 рр. – етап поступового розвитку ринку перестраховання, 2008-і до нині – етап формування ринку класичного перестраховання. Наведена періодизація становлення і розвитку ринку перестраховання, виявлення особливостей і закономірностей у кожному з

досліджуваних етапів, дає змогу краще орієнтуватися у сучасних реаліях функціонуючого ринку перестраховання.

2. Виявлено тенденції розвитку ринку перестраховання, а саме: зростання капіталізації ринків; однакова частка розподілу перестрахової премії у сфері страхуванні життя та сфері страхування іншого, ніж страхування життя; поступове підвищення частки світового ринку перестраховання; залежність прибутковості перестрахових операцій від впливу економічних та політичних чинників; входження міжнародних перестраховиків на нові ринки з метою підвищення диверсифікації своєї діяльності.

Наявні загрози розвитку ринку перестраховання зумовлюють необхідність перетворень на національному ринку перестраховання задля формування конкурентоздатного, капіталізованого, регульованого ринку, на якому будуть враховуватись інтереси перестраховиків та перестраховальників, перестрахових посередників та держави в рівній мірі.

3. Оцінка діяльності перестрахових брокерів на ринку перестраховання показала, що обсяг перестрахових операцій їх за участю є незначною і становить лише 5 % від загального обсягу перестрахової премії. Послуги перестрахових брокерів страхові компанії залучають здебільшого при виході на міжнародний ринок, адже не всі українські компанії мають прямі зв'язки з перестраховиками-нерезидентами. Недосконалість та неповнота надання інформації щодо обсягів діяльності перестрахових брокерів, зокрема, видів страхування за якими перестраховуються ризики за участі посередників, унеможлиблює проведення комплексного аналізу їх діяльності.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕРЕСТРАХУВАЛЬНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

3.1. Напрями підвищення ефективності функціонування та потенціал зростання вітчизняного перестраховального ринку

Одним із важливих пріоритетних напрямків державної політики, яка спеціалізується на фінансових ринках, є забезпечення перманентного розвитку вітчизняних ринків страхування та перестраховування, що обумовлено прагненням України до розширення та поглиблення співпраці із міжнародними партнерами, вступу до ЄС на правах асоційованого та, згодом – повного члена, становлення вітчизняної економіки під впливом дії процесів глобалізації, розширення бізнесу та зростання позитивного іміджу країни в світі, зростання її інвестиційної привабливості. З цією метою необхідно розробити комплекс заходів, які б дозволили вийти на новий рівень розвитку перестраховального ринку України та створити належну конкуренцію іншим національним ринкам.

У контексті зазначеного перш за все варто дослідити проблемні моменти і окреслити стримуючі чинники, які гальмують розвиток перестраховування в країні. Вважаємо, що найбільш вагомими є такі прогалини у досягненні ефективного функціонування ринку перестраховування:

- на макрорівні:
 - а) недосконалість регуляторних норм діяльності страхових компаній призводить до недодержання ними вимог щодо достатності капіталу;
 - б) великі місткості міжнародних перестраховиків,
 - в) слабка організація перестраховального ринку, яка призводить до недостатнього використання власних фінансових ресурсів страховиків;
 - г) вимоги до наявності рейтингів перестраховиків;
 - д) концентрація міжнародного ринку перестраховування за рахунок злиттів та поглинань;

е) необхідність удосконалення законодавчої, інформативно-правової та нормативної бази як страхування, так і перестраховування;

є) виведення капіталу за кордон за рахунок використання операцій з перестраховування із окремими партнерами-нерезидентами, що не відповідають традиціям та нормативним вимогам бізнесу.

- на мікрорівні (на рівні самого страховика):

а) відсутність надійних інвестиційних інструментів, що обмежує спектр напрямів розміщення страхових резервів;

б) вплив перерахованої премії на податкові зобов'язання (від суми премії);

в) денаціоналізація місцевих стандартів;

г) ліцензування перестраховальної діяльності;

д) недостатня капіталізація страховиків, низький рівень страхової культури, наявність шахрайських дій на ринку, неринкові методи визначення тарифної політики страховиків тощо;

е) значний вплив державних інституцій на процеси страхування та перестраховування призводить до їх зарегульованості, що впливає на зниження зацікавленості іноземних партнерів у співпраці із вітчизняними страховими компаніями [52].

Серед напрямів стимулювання розвитку вітчизняного ринку перестраховування варто окреслити ті, які варто реалізувати на макрорівні і які стосуються формування державної політики у сфері перестраховування та страхування, а також ті, що вимагають свого вирішення на мікрорівні і стосуються безпосередньо самих страхових і перестрахових компаній.

Визначальну роль у формуванні державної політики у будь-якій сфері є правильний вибір моделі державного регулювання і нагляду за об'єктом. Так, у сфері перестраховування за умов незрілості вітчизняного перестраховального ринку, нестабільності фінансово-економічної системи держави і все зростаючого впливу економічних викликів і загроз, необхідно обирати і проводити змішану політику державного регулювання і нагляду за страховим

ринком, котра б поєднувала у собі як прямий вплив держави на процеси перестраховання за рахунок адміністративних та економічних інструментів, і включала запровадження координаційних правил та процедур. Таке поєднання дозволить збалансувати інтереси учасників перестраховального ринку, з одного боку, та держави, – з іншого.

Відмітимо, що в Україні державним регулятором перестраховального ринку є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України, яка власне намагається поступово реалізувати перехід на політику комбінованого нагляду за страховою сферою. З цією метою нею використовується цілий набір прямих та непрямих методів державного впливу, які зображено на рис. 3.1.

Рис. 3.1. Методи державного регулювання перестраховального ринку

України*.

* Розроблено автором.

Пряме втручання держави через прямі інструменти регулювання передбачає безпосередню її участь у побудові та запровадженні системи нагляду і контролю на ринку за допомогою правових й адміністративних методів. Використовуючи цей метод, держава в особі Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України, координує роботу учасників ринку, захищає їх інтереси, забезпечує чесну конкуренцію, представляє інтереси вітчизняних страховиків на міжнародному ринку страхування і перестраховування.

Натомість, непрямий метод державного регулювання базується виключно на фінансово-економічних важелях та визначає ринкові правила гри, забезпечує регулювання ринкової діяльності, грошово-кредитне регулювання тощо. На нашу думку, державне регулювання буде ефективним та всеохоплюючим при використанні державою як прямих, так і непрямих методів регулювання ринку перестраховування. Окрім того, за умов становлення ринкового середовища в Україні, непрямі методи регулювання ринку мають переважати, оскільки ринок стане ефективнішим при здоровій конкурентній боротьбі відповідно до законів попиту та пропозиції. Водночас, наведені методи не повинні суперечити один одному і працювати у напрямі реалізації прийнятої концепції розвитку страхового ринку в країні.

Наступним важливим аспектом, який визначає ефективність розвитку страхового і перестраховального ринків України, є недостатній рівень капіталу та фінансових ресурсів його суб'єктів, що призводить до виконання вітчизняними перестраховиками ролі посередників – ретроцедентів для закордонних компаній (ретроцесіонерів) [49]. Крім того, неспроможність вітчизняних перестраховиків одноосібно виконувати зобов'язання за взятими на себе значними ризиками обумовлюють присутність на українському ринку перестраховування перестраховиків-нерезидентів. У більшості випадків саме останні займаються активним перестраховуванням, тобто прийняттям та подальшим перерозподілом ризиків вітчизняних страхових і перестрахових компаній. Зважаючи на той факт, що закордонним компаніям передаються в

перестраховання найбільші за обсягами ризику з незначною імовірністю настання страхового випадку, то вітчизняний ринок перестраховання втрачає значні суми премій. Так, за оцінками експертів та практиків вищенаведені фактори призводять до реального значення місткості перестраховального ринку України на рівні 40 % від номінального (у 2014 р. цей показник становив 500,35 млн. грн.) [74]. Фактичне значення реальних можливостей проведення операцій перестраховання в Україні обумовлює неможливість розміщення вітчизняними страхувальниками значних за обсягами одиничних ризиків та проведення мінімізації власних збитків.

Важливим кроком у вирішенні проблем, пов'язаних із недостатньою місткістю українського перестраховального ринку, і, як наслідок, – передачею страхових премій за кордон, може стати організація перестрахових пулів за окремими видами ризиків. Дані процеси повинні проходити за ініціативи як безпосередньо учасників страхового і перестраховального ринків, так і державних органів, оскільки в своїй більшості перестрахові пули беруть участь у перерозподілі ризиків, які впливають не тільки на економічну, а й соціальну безпеку держави. Додатковою можливістю активізації та збільшення обсягів проведення операцій на ринку перестраховання є активізація діяльності перестрахових брокерів.

Такі спеціалізовані посередницькі організації з широкою базою даних про учасників як вітчизняного, так і закордонного ринку перестраховання спроможні надати послуги з розміщення та прийняття ризику за найбільш прийнятних умов і забезпечити виконання учасниками перестраховання взятих на себе зобов'язань. Саме тому розміщення значних за розмірами ризиків як в межах національного ринку, так і за участю закордонних страхових і перестрахових компаній частіше за все відбувається із залученням перестрахових брокерів. Перестрахові брокери розглядаються як юридичні особи, що здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у перестрахованні від свого імені на підставі брокерської угоди зі страховиком, що має потребу в перестрахованні. У період повільного розвитку страхового і

перестраховального ринків одним із ефективних методів пошуку цесіонерів та ретроцесіонерів є саме використання інституту брокерів [35].

Діяльність посередників на ринку перестраховання відіграє визначальну роль, оскільки одноосібно страховику розмістити специфічний ризик, для якого характерна висока вартість, рідкість появи на ринку та розміщення якого може проводитись тільки на спеціалізованих ринках, самому цеденту або ретроцеденту виявляється дуже важко. Необхідно також зазначити, що для зміцнення конкурентних позицій вітчизняних перестраховиків потрібно вирішити такі завдання:

- розширити ринок перестраховання за рахунок упровадження нового страхового продукту;
- переглянути існуючий норматив ліміту власного утримання страховика;
- удосконалити режим оподаткування страхової та перестраховальної діяльності.

Ліміт власного утримання цедента представляє собою максимальний обсяг відповідальності за прийнятим страховою компанією ризиком, який вона, виходячи з власного рівня фінансової стійкості, має змогу покрити за рахунок власних фінансових ресурсів. Частина відповідальності, яка перевищує ліміт власного утримання страхової компанії, перекладається в перестраховання [45].

Економічно обґрунтоване встановлення страховиком ліміту власного утримання є необхідною умовою його фінансової стабільності. Так, при встановленні ліміту власного утримання цементу на низькому рівні виникає проблема втрати частини премій переданих перестраховику, а при встановленні на високому рівні страхова компанія може зазнати значних фінансових збитків при настанні страхової події. страхова компанія визначає розмір власного утримання по об'єкту враховуючи наступні фактори (крім законодавчого):

- перестрахова політика страховика (перестраховувальника) визначає основні умови ведення діяльності по всьому портфелю компанії: власне

утримання по видам страхування, методи розрахунку тарифів в перестраховування, форма договору перестраховування і т.д.;

- математично розрахована величина власного утримання по виду страхування;

- ризиковість кожного окремого об'єкта, а саме враховуючи наступні дані: історія збитковості, система охорони на підприємстві, система пожежної безпеки і т.д.;

- умови передачі ризику в перестраховування (в залежності від форми договору перестраховування та ціни на перестрахове покриття)

Розрахувати математично ліміт власного утримання можна за допомогою підходу швейцарського перестраховика Swiss Re (другий у світі за розміром зібраної перестрахової премії), який використовує у своїй практиці підхід Ервіна Штрауба для визначення оптимального власного утримання. Сутність підходу Штрауба полягає у співвідношенні наступних показників [12]:

$$R = \frac{C * RA * P}{F}$$

де R (retention) – власне утримання;

C (capital) – капітал страховика;

RA (risk appetite) – готовність страховика до ризику, що розраховується за формулою – $0,5 \ln \varepsilon$ (ε – припустима ймовірність розорення, \ln – натуральний логарифм);

P (profit) – прибуток страховика.

При визначенні оптимального власного утримання математичні розрахунки не можуть враховувати всіх факторів, і, що найголовніше, вони не враховують ефективності перестрахових програм при встановлених варіантах власного утримання страховика. Перед встановленням усіх ключових параметрів договору перестраховування, перестраховику та перестраховальнику перш за все потрібно розуміти економічний ефект від визначення тих чи інших параметрів власного утримання та перестрахового покриття.

Головним критерієм оцінки ефективності від встановленого розміру власного утримання є фінансовий результат від його використання та

паралельного застосування конкретних перестрахових програм. Чим більший фінансовий результат від використання конкретної форми та методу перестраховування із паралельним використанням розрахованого оптимального розміру власного утримання, тим більша його ефективність та користь для сторін договору перестраховування.

Створення професійних перестрахових компаній, які володітимуть значними обсягами ліквідних активів, виступає пріоритетним напрямом розвитку вітчизняного перестрахового ринку.

Важливе значення у тому, щоб перестраховий ринок України був готовий до появи нових учасників, відіграє забезпечення на загальнодержавному рівні створення необхідних організаційно-правових і фінансово-економічних передумов цьому процесу. У контексті зазначеного, перш за все варто прийняти новий Закон України «Про страхування», який повинен містити визначення поняття «перестраховик», а також чітко окреслювати доцільність і умови ліцензування перестрахової діяльності (як виняткового виду діяльності). Практична цінність таких змін полягає в тому, що в чітко зафіксованому праві перестраховика здійснювати як вихідне, так і вхідне перестраховування, тобто право на здійснення операцій з ретроцесії – передачі певної частки ризику, прийнятого від цедента, іншому перестраховику. Крім того, такі компанії повинні отримати право бути учасниками перестрахових пулів та інших об'єднань, що існують на страховому ринку.

Важливо, щоб страховим законодавством було передбачено необхідність одержання окремої ліцензії. Прикладом аналогічної практики є такі країни як Данія, Німеччина, США, Швеція, Швейцарія та ін. В умовах ліцензування перестрахової діяльності зазначається, що страховик має право приймати ризику в перестраховування лише з тих видів добровільного і обов'язкового страхування, на здійснення яких він отримав ліцензію. На нашу думку, перестраховування як вид страхової діяльності, повинно здійснюватися професійно, з дотриманням певних вимог, норм і підлягати ліцензуванню, тобто видаватись окрема ліцензія на здійснення перестраховувальної діяльності.

Цілком логічно, що ліцензія на перестрахову діяльність надаватиме право здійснювати перестраховування ризиків за всіма видами та формами страхування, що у фінансовому аспекті вимагає надання більш високих гарантій виконання зобов'язань, ніж від звичайного страховика, який отримує ліцензії на окремі види страхування. Саме тому у страховому законодавстві доцільно не лише зберегти диференційований підхід до встановлення мінімального розміру статутного капіталу страховиків, що здійснюють страхування життя та загальне страхування, а й окремо передбачити мінімальний розмір статутного капіталу для перестрахової компанії.

Водночас, офіційне визначення статусу спеціалізованої перестрахової компанії дасть змогу затвердити єдині стандарти на ринку перестраховування України. Такі компанії матимуть інший предмет діяльності, ніж прямі страховики, у них інший склад клієнтів, інший маркетинг тощо [10]. Як і будь-яка інша компанія, перестраховик повинен мати чітко розроблений довгостроковий план своєї діяльності. Негативними чинниками, які на сьогодні можуть загрожувати успішній діяльності українського перестраховика і які необхідно враховувати при виробленні стратегії розвитку з метою завоювання бажаного сегмента ринку, є:

- інфляційні очікування (зростання цін, знецінення національної валюти), зростання витрат на ведення справи;
- висока вразливість і залежність українського страхового ринку від тенденцій і коливань на світовому ринку фінансових послуг;
- використання деякими страховиками можливостей материнських компаній з високими рейтингами фінансової надійності для перестраховування ризиків (Vienna Insurance Group, Generali, UNIQA, Fortis, AIG, AXA, PZU та ін.);
- імовірність реалізації катастрофічних ризиків, які зумовлюють надзвичайно великі виплати за договорами перестраховування і які важко піддаються прогнозуванню.

В умовах складної економічної та політичної ситуації в країні вітчизняним перестраховикам не варто очікувати значних доходів від інвестиційної діяльності. Загострення кризових явищ в економіці загрожуватиме їм зменшенням вартості капіталу. За таких обставин особливого значення набуває професійний андерайтинг і ризик-менеджмент перестрахової діяльності. Професійний андерайтинг повинен передбачати ретельну оцінку ризиків від страховиків-цедентів і прийняття їх на перестраховання за адекватну премію.

Ефективність системи ризик-менеджменту залежить від того, як широко вона охоплює управління ризиками на таких рівнях:

- макрорівень (ризики, пов'язані з посиленням конкуренції. Появою нових перестрахових послуг, нарощенням капіталу, диверсифікацією активів тощо);
- макрорівень (ризики, пов'язані з інфляцією, коливанням процентних ставок, змінами в державному регулюванні, глобалізаційні процеси).

Окремим питанням, що породжує дискусії, є перспектива створення в Україні державного перестраховика. По-перше, його поява, якщо і не призведе до повної монополізації внутрішнього ринку перестраховання, то спроможна значно змістити акценти в лідерських позиціях серед основних його гравців, що можна вважати прямим втручанням держави і спробою контролювати дану сферу відносин.

По-друге, для страховиків важливо дотримуватися принципу диверсифікації при перестрахованні ризиків, так само, як при розміщенні страхових резервів. Якщо існуватиме квота для вітчизняних перестраховиків, віддавати державній компанії 50 або більше відсотків ризиків, що передаються в перестраховання, це обмежуватиме можливість страховиків щодо вільного вибудовування власної політики перестраховання. З огляду на це, вважаємо неприйнятною ідею створення в Україні національної перестрахової компанії.

Зважаючи на те, що ефективний розвиток інституту професійних перестраховиків в Україні може вивести вітчизняний ринок перестраховування на якісно вищий рівень його функціонування, для цього необхідно створити сприятливі умови правового й економічного характеру для створення та подальшої успішної діяльності потужних професійних перестраховиків, які в майбутньому стануть надійними партнерами як для вітчизняних, так і для іноземних страхових компаній. При цьому, для того, щоб українські перестрахові компанії мали реальні перспективи виходу на міжнародний ринок як конкурентоспроможні учасники важливо, щоб вони мали такі ж високі рейтинги фінансової надійності, що й їхні іноземні партнери. Тільки таким шляхом можна підвищити питання довіри до вітчизняного ринку перестраховування.

Слід зауважити, у довгостроковій перспективі еталон професійного перестраховика – це компанія із диверсифікованим портфелем, зобов'язання за якими, як і власні кошти, забезпечені надійними та ліквідними активами, і які здійснюють високого класу андерайтинг і ризик-менеджмент перестрахової діяльності. При цьому на внутрішньому ринку перестраховування мають бути забезпечені умови вільної конкуренції.

Ще один момент, який потребує свого вирішення, є те, що в Україні перестраховування часто використовується для мінімізації податків і переведення в готівку коштів. Як вважає представник бізнесу Бабко Т., податок на прибуток у розмірі 3 %, що був введений в 2012 році, вплинув на стрімке падіння обсягів внутрішнього перестраховування [2]. Тому, на нашу думку, звільнення від сплати податку є теж своєрідною інтеграцією українського ринку перестраховування.

Незважаючи на проблеми та кризові явища в економіці, перспективи розвитку українського ринку перестраховування оцінюються як позитивні. Можна виділити наступні фактори, які сприятимуть розвитку українського ринку перестраховування та його інтеграції до світового ринку перестраховування:

- запровадження в Україні нових видів страхування та необхідність перестраховування новітніх ризиків, удосконалення андерайтингової та тарифної

політики відповідно потреб як внутрішнього, так і зовнішнього перестраховального ринків;

- проведення державної політики сприяння розвитку ринку перестраховання;

- гармонізація внутрішнього законодавства в сфері страхування та перестраховання відповідно до норм міжнародного права.

Таким чином, підсумовуючи вищезазначене, відмітимо, що основними шляхами, які у перспективі здатні забезпечити ефективний розвиток перестраховального ринку України і таким чином активізувати страхову справу, є:

- 1) удосконалення нормативно-правової бази з метою чіткого регулювання усіх аспектів перестраховальної діяльності (від законодавчого регламентування самого перестраховика, до окреслення основних принципів його функціонування);

- 2) запровадження ліцензування перестрахової діяльності та створення професійних перестрахових компаній, для яких перестрахові операції виступатимуть основним видом діяльності;

- 3) цілеспрямоване використання перестрахових операцій з метою досягнення збалансованості страхового портфелю, фінансової стійкості та платоспроможності страхової компанії. Імпульс для подальшого розвитку та вдосконалення використання перестрахових операцій з метою досягнення стабільного функціонування всіх учасників ринку страхування та перестраховання;

- 4) якісне та кількісне збільшення обсягу перестрахових операцій, покращення інфраструктури та комунікаційної забезпеченості перестраховального ринку;

- 5) формування прозорого висококонкурентного ринку перестраховання і, як результат, можливості подальшого розвитку перестрахових операцій на ринкових засадах. При цьому, найбільш пріоритетним завданням для України залишається створення єдиної

інформаційної бази з метою зниження фінансових шахрайств у сфері страхування та перестраховання.

Резюмуючи зазначене, підкреслимо, що перестраховання в Україні потребує комплексного розвитку, адже його теперішній стан не може задовольнити потреби страхового ринку та його основних операторів. Особливо гостро постають проблеми ефективного регулювання та правового збезпечення діяльності учасників ринку, якості й різновидів пропонованих перестрахових послуг, низької капіталізації й місткості, а також інфраструктури. Окрім того, ринок перестраховання України потребує формування відповідного правового поля діяльності суб'єктів перестрахових операцій. Досі нормативно-правові акти, що регламентуватимуть перестрахову діяльність, повинні бути розроблені спільними зусиллями державних органів і саморегулювальних організацій ринку та прийняті законодавчими органами влади, а також обов'язково виконуватися всіма суб'єктами ринку.

На перспективу, виконання нормативно встановлених вимог до здійснення перестрахової діяльності має гарантуватися державними органами, які не лише контролюватимуть перестрахові операції, а й вживатимуть превентивних заходів для попередження настання кризових ситуацій у даній сфері. Крім того, державні органи влади повинні взяти на себе функції з реформування податкової системи страхових компаній, що максимально знизить ефективність “схемного” перестраховання та унеможливить оптимізацію податків за рахунок операцій перестраховання.

3.2. Позитиви світового досвіду організації перестраховального захисту та можливості їх апробації у вітчизняну практику

Глобальні процеси та зміни, які відбуваються в світовій економіці, визначають розвиток страхування. Ринок перестраховання є одним із вагомих механізмів, що сприяє убезпеченню системи страхування і тому відіграє важливу роль у розвитку економіки багатьох країн. Сукупність ринків

перестраховання різних країн створює світовий ринок перестраховання, який є значущим підґрунтям розвитку страхового ринку в кожній державі. В Україні ринок перестраховання лише формується, що зумовлює потребу вивчення світового досвіду особливостей його функціонування в розвинутих країнах з метою їх апробації у вітчизняну практику.

Економічною передумовою становлення перестраховального ринку в світі слугував різкий розвиток промисловості в країнах Європи. Страховики, котрі мали значні фінансові ресурси, могли покрити самі витрати на перестраховання. Особливою популярністю користувались перестраховики, що мали філії в інших країнах. Однак із розвитком перестраховання стало зрозуміло, що власних активів страховикам недостатньо для покриття ризиків без значної шкоди для фінансового становища компанії. Це спричинило появу факультативного перестраховання, яке за короткий час показало свої недоліки і було змінене на нову форму перестраховання – договірну.

При цьому в 1846 році у Кельні було утворено незалежне об'єднання, що займалося виключно перестрахованням – «Кельнське перестрахове співтовариство», яке першим почало задовольняти попит на ринку перестраховання. Завдяки спеціалізації в перестрахованні нове товариство мало більше можливостей для задоволення індивідуальних потреб страховика [28]. Згодом створювались незалежні товариства, що спеціалізувались на перестрахованні, так звані професійні перестраховики. В той час було створено Мюнхенське і Швейцарське перестрахові товариства.

Німецькі перестраховики займали провідні позиції на світовому ринку, це було зумовлено різким зростанням перестрахової справи у країнах Європи. Протягом війни перестрахові компанії зазнали значних збитків і лише через 15-20 років вони знову були здатні задовольнити попит, який був присутній на ринку [54].

На сьогодні можна виділити ряд факторів, що впливають на пропозицію перестрахових послуг у світі. Перший – це великі обсяги капіталу перестрахових компаній [48]. Другий – мала ймовірність виникнення глобальних катастроф.

Але водночас слід зазначити, що починаючи з 90-х років ХХ століття спостерігається значне збільшення світових обсягів економічних збитків, які відбулися під впливом техногенних та антропогенних чинників [40].

В наш час, ринок перестраховування є невід'ємною та вагомою складовою усіх високорозвинених країн. Його стійке функціонування зумовлює не лише надійність страхових операцій, а й забезпечує стимулювання соціально-економічного розвитку суб'єктів господарювання, знижує соціальну напругу в суспільстві, активізує страхову діяльність та забезпечує належний страховий захист для населення країни.

Інтеграція у сфері перестраховування, основним проявом якої є перестраховування ризиків зарубіжних страховиків, експансія іноземного капіталу, створення спільних перестрахових компаній чи пулів, посилює взаємозв'язки та взаємозалежності між національними ринками перестраховування, сприяє взаємному зближенню учасників ринків у контексті переплетіння їх економічних інтересів в межах світового масштабу з метою забезпечення глобального перестраховального захисту [33]. Тобто, перестраховування ризиків у нерезидентів на сьогоднішній день виконує свою класичну і прийнятну в усьому світі роль, гарантуючи не тільки страховику, а й страхувальнику виплату за великими збитками і стабільність фінансового становища.

Щодо взаємозв'язків і співпраці українських страховиків і перестраховиків-нерезидентів, то за досліджуваний 2009-2015 рр. вони поступово зменшуються, професійні компанії згортають роботу з вітчизняними перестраховальниками (як приклад – один з найстаріших партнерів українського ринку – Мюнхенське перестраховальне товариство). Серед причин зниження інвестиційної привабливості вітчизняного ринку перестраховування можна виділити наступні:

- зниження темпів росту ринку страхування;
- посилення вимог до якості ризиків і відповідності тарифів з боку іноземних партнерів;

- затримка сплати премій вітчизняними страховиками;
- виникнення у 2014-2015 рр. проблем з конвертацією валюти за договорами перестраховування у зв'язку із введенням обмежень НБУ і, як наслідок, порушення строків страхових виплат.

Кон'юнктура вітчизняного перестраховального ринку зменшує можливості міжнародної інтеграції у світовий ринок. Українські страховики залишають ризики на власному утриманні, а також збитки за ними, що є однією з причин зростання обсягу внутрішнього перестраховування. Виділимо наступні чинники, які в майбутньому будуть сприяти розвитку українського перестраховального ринку та його інтеграції в світовий ринок перестраховування:

- перегляд західними перестраховиками умов облігаторних договорів, що укладаються з українськими компаніями, так як за останні кілька років спостерігається кумуляція ризиків, що передаються з України. Великі міжнародні перестраховики стали більш уважно контролювати і обмежувати покриття ризиків, що в майбутньому може призвести до підвищення вартості перестраховування. В результаті ряд специфічних ризиків, які раніше перестраховувалися в рамках великих облігаторних договорів, можуть тепер залишитися для покриття на українському ринку перестраховування. лібералізація законодавства країн СНД, що дасть змогу активізувати взаємовідносини страховиків цих країн і вітчизняних компаній в сегменті перестраховування;

- капіталізація страховиків для забезпечення їх фінансової стійкості дозволить розширити місткість страхового ринку для прийняття більшої кількості та обсягів покриття ризиків від цедентів;

- створення інституту професійних перестраховиків сприятиме підвищенню попиту на перестраховування та покращенню якості продажу перестрахової послуги;

- використання новітніх ефективних управлінських технологій в страхових компаніях дозволить вивести їх на більш високий рівень та

забезпечити зростання їх конкурентоспроможності у порівнянні із страховиками;

- поглиблення подальшої територіальної диверсифікації бізнесу та розширення географії перерозподілу ризиків за допомогою перестраховування;

- трансформація традиційних видів перестраховування шляхом конвергенції перестрахових і фінансових послуг, а також утворення альтернативного (фінансового) перестраховування та використання перестраховування на основі раціонального управління активами перестраховика (сек'юритизації);

- запровадження інноваційних видів перестрахових послуг дозволить посилити інвестиційну привабливість вітчизняного ринку та підвищити конкурентоздатність українських страховиків [27].

Перестраховування ризиків за кордоном дозволяє збільшити місткість вітчизняного страхового ринку, сприяє його ефективному і безпечному функціонуванню, тому в сучасних реаліях питання залучення страхового ринку України в міжнародні ринки страхування і перестраховування є одним з першочергових для вирішення. Розуміння процесів, що відбуваються на міжнародному ринку перестраховування та активізація соціально-економічних перетворень в державі, а також помітні темпи росту українського страхового ринку в останні роки є вагомим підґрунтям для функціонування ринку перестраховування в Україні, його розвитку та формування активного попиту і пропозиції на перестрахові послуги.

Особливості ринку перестраховування кожної з країн визначають тенденції розвитку світового ринку перестраховування, які можна прослідкувати за рядом факторів впливу (табл. 3.1).

Як свідчать дані табл. 3.1, високі позиції на світовому ринку перестраховування показали саме ті перестрахові компанії та ринки, що мали значний розмір сформованого капіталу, пропонували широкий спектр послуг, притримувались стійких положень андеррайтингу та мали успішний стратегічний ризик-менеджмент.

Таблиця 3.1

Динаміка зміни обсягів перестрахових премій країн світу за 2014-2015 рр.*

Країна	2014 р.	2015 р.	Зміна, %	Країна	2014 р.	2015 р.	Зміна, %
<i>Австралія</i>	1254,0	1457,4	16,2	<i>Люксембург</i>	5204,4	5208,6	0,1
<i>Бахрейн</i>	261,0	350,4	34,2	<i>Марокко</i>	236,8	254,6	7,5
<i>Бельгія</i>	267,4	268,1	0,2	<i>Нігерія</i>	396,4	406,2	2,5
<i>Бермуди</i>	12246,5	12663,9	3,4	<i>Польща</i>	68,7	75,5	10,0
<i>Боснія і Герцоговина</i>	15,8	15,6	-1,6	<i>Росія</i>	133,8	133,1	-0,6
<i>Бразилія</i>	628,9	1108,3	76,2	<i>Саудівська Аравія</i>	10,4	24,4	135,2
<i>Канада</i>	347,1	329,8	-5,0	<i>Сінгапур</i>	730,1	694,3	-4,9
<i>Хорватія</i>	31,7	26,3	-17,1	<i>Словенія</i>	229,6	219,1	-4,6
<i>Чехія</i>	235,0	226,3	-3,7	<i>Південна Африка</i>	1066,9	955,4	-10,4
<i>Франція</i>	5771,3	6823,5	18,2	<i>Іспанія</i>	2531,0	2697,1	6,6
<i>Німеччина</i>	45320,0	48998,1	8,1	<i>Швеція</i>	193,3	217,2	12,4
<i>Гонконг</i>	370,0	439,6	18,8	<i>Швейцарія</i>	14585,1	12483,6	-14,4
<i>Індія</i>	2321,4	2421,9	4,3	<i>Тайвань</i>	423,3	427,1	0,9
<i>Ірландія</i>	5455,7	5750,8	5,4	<i>Таїланд</i>	122,9	182,4	48,3
<i>Японія</i>	7599,3	8128,2	7,0	<i>Малайзія</i>	327,7	424,2	29,4
<i>Казахстан</i>	30,7	53,0	72,5	<i>Туреччина</i>	497,9	476,6	-4,3

* Розроблено автором на основі [93].

Саме такі ринки змогли швидко та якісно використати свої можливості, а тому за підсумками року отримали високі позиції. Перестрахові ринки з недостатньою капіталізацією, охопленням ризиків всередині країни та низькою конкурентоспроможністю, в свою чергу, змогли зайняти нижчі позиції у рейтингу.

Тенденції на світовому ринку перестраховання залежать і від економічних факторів. Чисельні катастрофи, що тягнуть за собою збитки значних розмірів, можуть негативно впливати на економічне зростання країн, що схильні до природних катаклізмів. Таким чином, США у зв'язку з чисельними природними катастрофічними збитками протягом останніх кількох років характеризуються повільним та незначним економічним зростанням [92]. Низькі темпи економічного зростання, в свою чергу, можуть стати причиною зменшення обсягів страхових премій на розвинених ринках, частка яких складає близько 70 % від світових страхових премій. За даними Swiss Re Sigma [96], в 2011 році глобальне зростання премій на розвинених ринках досить незначне для страхового і перестрахового бізнесу «non-Life» і має негативну тенденцію для страхового і перестрахового бізнесу «Life».

Проте, всі негативні тенденції, що спостерігаються на сучасних ринках перестраховання, не зменшують важливості становлення та подальшого розвитку національних ринків перестраховання. Спроможності страховиків по прийому ризиків на страхування є обмеженими завдяки таким чинникам як фінансовий стан, можливості адекватної оцінки ризиків, що приймаються на страхування, прогнозування наслідків їх настання. Такі ситуації характерні як для вітчизняного ринку страхування, так і для страхових ринків розвинених країн. Це саме ті проблеми, що можуть нівелюватись за допомогою перестрахових операцій. Особливість перестраховання в тому, що воно передбачає взаємодію страховиків не лише всередині країни, а й за її межами, даючи змогу вийти на світовий ринок перестраховання. В свою чергу, страховики та перестраховики повинні своєчасно реагувати на ті можливості, що допомагають збільшувати власну прибутковість та зростання їх позицій на ринку. Особливі та великі за розміром ризику, потреба підтримувати належний рівень платоспроможності спонукають страхові компанії до використання перестраховання як ефективного джерела вирішення даних проблем [42]. Саме перестрахові компанії спроможні полегшити тиск, з яким стикаються страховики. Останнім часом учасники світового ринку перестраховання

намагаються розширити свої можливості за рахунок входження на ринки з конкурентоспроможними продуктами, а також розширення ринків, що розвиваються, які є джерелом нових надходжень.

В умовах сучасної політичної ситуації, найбільш перспективними є ринки Західної і Східної Європи, США. Ринки перестраховування країн ЄС для вітчизняних страховиків є пріоритетними через низку факторів:

- зручне територіальне сполучення дозволяє економити час та фінансові ресурси при веденні страхового та перестрахового бізнесу (проведенні андерайтингової політики, врегулювання страхових випадків);

- перейняття вітчизняними страховиками передового досвіду європейських компаній щодо ведення перестрахових операцій (ринку перестраховування Великобританії, ринок Ллойда, перестрахові ринки Німеччини, Франції).

Слід зазначити, що основними споживачами перестрахових послуг є ринки, на яких сильно розвинутий інститут страхування, а саме: ринки Європи, Північної Америки та Східної Азії. Саме ці регіони є передовими центрами, у яких зосереджено попит на перестраховування, тут він навіть перевищує частку прямого страхування (рис. 3.2).

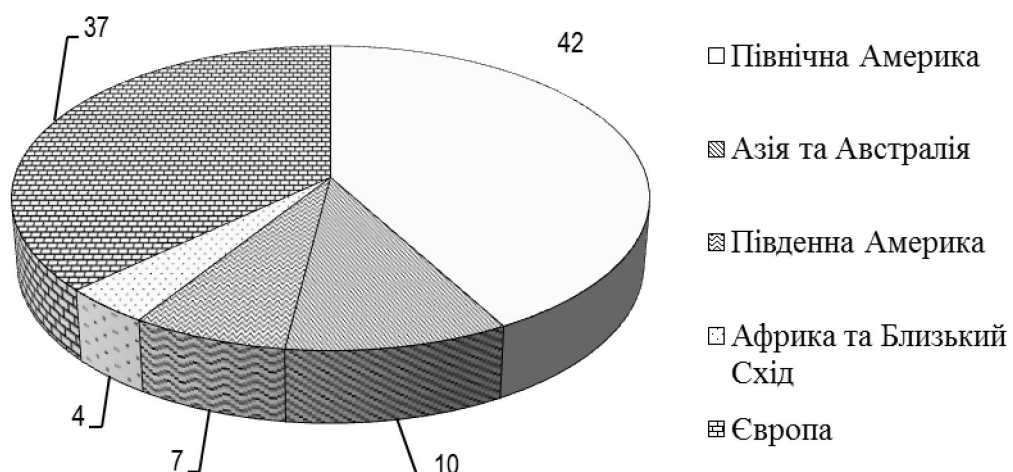

Рис. 3.2. Основні ринки споживання перестрахових послуг*.

* Розроблено автором на основі [95].

Наведені дані на рис. 3.2 дають підставу стверджувати, що попит на перестрахові послуги має дуже високу концентрацію, адже 79 % його зосереджено лише на двох географічних територіях, а саме – Північна Америка та Європа. Крім того, більше двох третин попиту на перестраховування зосереджено на основних ринках прямого страхування: США, Німеччини, Великобританії, Франції, Швейцарії, Канади та Японії. Необхідно також зазначити, що така велика концентрація попиту на перестрахові послуги пояснюється тим, що законодавство різних країн приведене або максимально наближене до міжнародних стандартів, а страхові та перестрахові ринки є абсолютно відкритими і прозорими для міжнародного співробітництва.

Світовий ринок перестраховування є одним із сегментів системи міжнародних економічних відносин. Процеси концентрації, інтеграції та глобалізації, які активно відбуваються у світовій економіці з середини 90-х рр., активно впливають на якісні та кількісні параметри світового ринку перестраховування, змінюючи його регіональну і корпоративну структуру, державне регулювання перестраховальної діяльності як в рамках національних економік, так і на рівні регіональних угод. Так, одним із факторів впливу на розвиток світового ринку перестраховування є глобалізація, яка на сучасному етапі світового розвитку вносить свої корективи у посилення конкуренції на регіональних ринках перестраховування [94]. У даній ситуації регіональні перестраховики мають використовувати різні стратегії для подолання проблем, що характерні для новостворених ринків. Ринки, що розвиваються, створюють сприятливі умови для розвитку більшості регіональних перестраховиків, а також відкривають великі можливості для створення міжнародних перестрахових груп. Водночас, зростання конкуренції на світовому ринку перестраховування спричиняє послаблення можливостей регіональних перестраховиків. Оскільки міжнародні перестраховики мають ряд конкурентних переваг у порівнянні з їх регіональними колегами, регіональні компанії змушені адаптувати свої стратегії таким чином, щоб залишатися конкурентоспроможними на міжнародному ринку перестраховування.

Деякі регіональні страховики використовують стратегію, орієнтовану виключно на їх внутрішні ринки, в той час як інші – проводять стратегію міжнародної експансії. Наприклад, у 2011 році повені в Таїланді спричинили серйозний вплив на фінансову стійкість компанії Thai Re, оскільки основна частка її діяльності була зосереджена на власному внутрішньому ринку [91]. У той же час, регіональні учасники можуть виявитись осторонь катастрофічних збитків, якщо вони не входять у межі їх покриття, так як, наприклад, багато регіональних перестраховиків у Європі, на Близькому Сході, в Африці та Латинській Америці виявились за межами компенсацій катастрофічних збитків в Азії у 2011 році.

Також тенденцією у розвитку міжнародного ринку перестраховування можна вважати політику входження перестраховиків на нові ринки з метою підвищення диверсифікації своєї діяльності. Наприклад, Trust Re і Saudi Re є регіональними перестраховиками, що історично зосереджуються на Близькому Сході, сьогодні досліджують можливості розширення своєї діяльності в інших регіонах, таких як Східна Європа і Далекий Схід. Аналогічно IRB Brasil Re на даний момент орієнтується на розширення свого основного ринку в Бразилії за його межі, а саме в Аргентині та інших країнах Латинської Америки і Африки. Також спостерігається тенденція входження перестраховиків на малорозвинені ринки з метою їх подальшого розвитку. Наприклад, перестраховики Східної Європи, такі як Polish Re і Москва Re, все частіше співпрацюють з ринками Співдружності незалежних держав, таких як Вірменія і Україна [3].

Іншим важливим аспектом, який може бути цікавим для вітчизняної практики державного регулювання перестрахової справи є система страхового нагляду Німеччини, яка включає прямий нагляд, що включає в себе дві процедури: реєстрацію і постійний нагляд та опосередкований нагляд, що передбачає нагляд не за перестраховиком, а за перестраховою діяльністю. За перестраховиком здійснюється нагляд на постійній основі. В момент коли компанія подає заяву на реєстрацію регулятор перевіряє чи розміщений

головний офіс страховика в Німеччині, в протилежному випадку така компанія не може бути зареєстрована.

В Литві ж система нагляду є схожою на німецьку, де нагляд за страховиками є повним, а за професійними перестраховиками є обмеженим. Перестрахованням можуть займатися як страховики, так і професійні перестраховики. Компанія, яка займається виключно перестрахованням, не повинна отримувати жодних ліцензій. Чим вище показники фінансової стабільності перестраховика, тим більшу частку своїх ризиків можна йому передавати.

Страхова та перестрахова діяльність в Білорусії регулюється Законом «Про страхування» від 03.06.1993 р. № 2343–ХІІ. Державним регулятором є Комісія страхового нагляду при Міністерстві фінансів. Страхові компанії та перестрахові товариства є об'єктом повного та безпосереднього нагляду з боку регулятора. Передбачено можливість існування страхових організацій та професійних перестраховиків, виключним видом діяльності яких є перестраховання [38].

Щодо оподаткування страховиків, то Україна на сьогоднішній день близька до офшорних центрів (Сент-Люсія, Британські Віргінські острови, Багамські острови, Панама), де відсутній податок на прибуток від страхової діяльності і встановлено високу плату за видачу ліцензії (зазвичай – від 55 тис. грн. до 175 тис. грн. на рік) [8].

Світовий ринок перестраховання сконцентрований в таких регіонах, як Північна Америка (близько 56 %), Латинська Америка (близько 4 %), Західна Європа (близько 26 %), Азія (близько 12 %) та інші країни (близько 2 %).

До ТОП-5 найбільших перестрахових компаній світу за зібраними страховими преміями за договорами перестраховання відносять Munich Re (Німеччина), Swiss Re (Швейцарія), Lloyd's (Великобританія), Hannover Re (Німеччина), Reinsurance Group of America (США) (див. табл. 3.2).

Таблиця 3.2

**ТОП-5 перестраховиків світу за зібраними страховими преміями
за 2011-2015 рр. (млн. євро) ***

№ з/п	Перестрахова компанія	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
1.	<i>Munich Re</i>	45500,0	49500,0	52000,0	51100,0	48800,0
2.	<i>Lloyd's</i>	26990,4	28047,7	30464,6	-	-
3.	<i>Hannover Re</i>	11428,7	12096,1	13774,2	13963,4	14361,8
4.	<i>Swiss Re</i>	21194,4	20627,3	24697,3	28818,0	31262,0
5.	<i>Reinsurance Group of America</i>	5289,2	5658,8	6047,0	7304,3	7406,7

* Джерело: розраховано автором на основі аналітичних звітів перестрахових компаній.

Зазначені перестрахові компанії представлені на світовому ринку перестраховування з моменту його заснування та відображають всі тенденції розвитку даного ринку. Загалом вважаємо, що американський ринок перестраховування є визнаним лідером на ринку перестраховування життя. Таке лідерство досягається за рахунок розробки нових програм як для індивідуального перестраховування життя, так і для корпоративного сектору, надання різних видів послуг корпоративному сектору, чіткої тарифної та андеррайтерської політики, наявності власних розрахункових таблиць та показників з перестраховування життя.

Щодо України, то тут страховий та перестраховий ринки розвиваються протягом останніх двадцяти років і на сьогоднішній час не здатні достатньою мірою конкурувати зі світовим ринком, тому українські страховики та перестраховики мають невеликі фінансові потужності для виходу на міжнародний рівень. Внаслідок відсутності кваліфікованих перестрахових компаній, в Україні здійснюється досить незначний рівень перестрахових операцій і значна частка страхових ризиків перестраховується за кордоном. Рівень покриття потенційних ризиків в Україні становить близько 10 %, в той час як у більшості розвинених країн цей показник становить 90-95 %.

Виділимо такі перспективні напрямки розвитку ринку перестраховування із врахуванням світового досвіду функціонування перестраховиків і здійснення перестрахової діяльності:

а) запровадження ліцензування перестрахової діяльності в Україні та створення єдиної державної перестрахової компанії;

б) створення умов для розвитку національних перестрахових брокерів та актуаріїв, що дозволить заощадити час на розміщення ризику та підвищить рівень оцінки даних ризиків;

в) запровадження положень Solvency II, за допомогою яких підвищиться реальний рівень перестрахових операцій та рівень вхідного перестраховування;

г) розробка та запровадження стратегії розвитку сфери перестраховування до 2020 року, що дозволить структурувати усі напрями діяльності в галузі перестраховування та вийти на міжнародний ринок перестраховування. Держава, на нашу думку, повинна брати участь в ринку перестраховування, здійснюючи постійний контроль за рівнем фінансової стійкості перестраховиків. Також слід здійснювати контроль державних органів за ціноутворенням та правилами ведення перестрахових операцій в межах всіх учасників перестрахового ринку.

Незважаючи на неготовність більшості вітчизняних страховиків до нових правил ведення бізнесу, саме зміна організаційно-управлінських аспектів їхнього функціонування у перспективі забезпечить підвищення прибутковості їхньої діяльності за рахунок консолідації й оптимізації структури капіталу та досягнення фінансової стабільності [39].

При збереженні існуючої моделі ринку може спостерігатись нестабільність його розвитку, висока конкуренція, низьке власне утримання, слабка капіталізація і низький інтерес інвесторів до українського перестраховування.

Таким чином, без залучення досвіду світового перестраховування вітчизняний ринок може розвиватися, але незначними темпами. При цьому українські страхові компанії виконуватимуть функцію захисту національної економіки та її суб'єктів лише в обмежених обсягах.

Висновки до розділу 3

У результаті дослідження перспектив розвитку перестраховального ринку в Україні приходимо до таких висновків і узагальнень.

1. Враховуючи досвід діяльності регіональних перестраховиків та сучасні тенденції розвитку світового ринку перестраховання, можна обґрунтувати напрями розвитку вітчизняного ринку перестраховання, а саме: використання гнучких стратегій в діяльності страховиків на перестраховому ринку; подальше збільшення фінансових ресурсів вітчизняних страховиків у результаті зростання статутних фондів та консолідації ринку в процесі злиття та поглинання; створення привабливих умов для функціонування на ринку регіональних перестраховиків; удосконалення законодавства в напрямі стимулювання розвитку вітчизняного ринку перестраховання; створення вітчизняних перестраховиків з чіткою та гнучкою стратегією розвитку відповідно до сучасних тенденцій світового ринку; інтеграція вітчизняного ринку у світовий ринок перестраховання.

2. Основними тенденціями, які визначають особливості розвитку міжнародного ринку перестраховання є: зростання капіталізації національних перестраховальних ринків; поступове підвищення частки світового ринку перестраховання; залежність прибутковості перестрахових операцій від впливу економічних та політичних чинників; входження міжнародних перестраховиків на нові ринки з метою підвищення диверсифікації своєї діяльності. Встановлено, що ключовими гравцями на ринку перестраховання залишаються Європейський регіон і США. Процеси концентрації, інтеграції та глобалізації, що активно відбуваються у світовій економіці, активно впливають на якісні та кількісні параметри світового перестраховального ринку, змінюючи його регіональну та корпоративну структуру.

ВИСНОВКИ

Дослідження теоретико-прикладних засад становлення і розвитку вітчизняного перестраховального ринку дало змогу уточнити низку наукових положень теоретичного характеру, також запропонувати практичні рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності перестрахової діяльності страхових компаній та потенціал зростання перестраховального сегмента страхового ринку в сучасних умовах господарювання. Результати проведеного дослідження дозволили сформулювати наступні висновки і пропозиції.

1. Об'єктивною передумовою виникнення операцій перестраховання стала неспроможність страхових компаній самостійно нести відповідальність за частиною взятих на себе зобов'язань, що обумовлено значними розмірами ризику, що приймався на страхування. За економічним змістом перестраховання визначаємо як самостійну галузь страхування, яка характеризує процес передачі визначеної на основі договору частки відповідальності за прийнятими на страхування ризиками одним страховиком (цедентом), з урахуванням власних фінансових можливостей, іншому страховику (цесіонеру) та подальшої, в разі необхідності, передачі відповідальності виконання зобов'язань перестраховиком (ретроцедентом) іншому перестраховику (ретроцесіонеру) з метою забезпечення відповідного рівня фінансової стійкості, диверсифікації страхового портфелю та рентабельності діяльності операторів перестраховального ринку.

2. Встановлено, що з розвитком перестраховальної діяльності на перестраховання покладено виконання низки функцій (основних і додаткових). Крім того, подано форми перестрахового захисту (факультативну, облігаторну, факультативно-облігаторну) і його види (пропорційне та непропорційне). Обґрунтовано переваги і недоліки кожного з них.

3. Під ринком перестраховання, на нашу думку, варто розуміти специфічну систему інститутів і механізмів їх взаємодії шляхом перерозподілу страхової відповідальності між учасниками перестрахових відносин, а також

форм, способів і видів перестраховання. Запропоновано типологізацію ринків перестраховання за наступними ознаками: напрямом спрямування перестрахового захисту, типами покриття ризиків, територіальним і галузевим розміщенням ризиків, методами і формами передачі ризиків, що дозволило упорядкувати та чітко розмежувати ряд його понять, оптимізувати роботу учасників ринку й, у підсумку, сприятиме удосконаленню державного регулювання перестраховального ринку в Україні. Розкрито функціональне призначення й обґрунтовано особливості організації перестраховального ринку у формі певного механізму, наведено структурні елементи та учасників останнього, а також їх ієрархічність.

4. Дослідження передумов формування і становлення вітчизняного перестраховального ринку із врахуванням певних закономірностей дозволило виокремити 4 етапи цього процесу – становлення, стабілізації, поступового переходу до класичного ринку перестраховання та трансформації перестраховального ринку з метою приведення його у відповідність новим правилам та умовам функціонування. На сьогодні основними загрозами ефективного розвитку перестраховальної діяльності в Україні визначено: низьку місткість вітчизняного страхового ринку; відсутність чіткої політики держави щодо сприяння розвитку ринкового середовища, що призводить до незацікавленості іноземних партнерів у співпраці із вітчизняними страховиками; недосконалість законодавчого і інформаційного забезпечення ринку перестраховання; неспроможність страховиками України здійснювати перестрахові та страхові операції одночасно призводить до нівелювання ролі та можливостей перестраховання як окремого виду діяльності.

5. Оцінка сучасного стану перестраховального ринку України засвідчила, що частка за надходженнями премій від перестраховальників-нерезидентів (вхідне перестраховання) є незначною (менше 2 % за досліджуваний період), тоді як за вихідним – становить в середньому 35 % від валових страхових премій. Виявлено, що укладення договорів перестраховання між вітчизняними страховиками та іноземними перестраховиками є результативними і свідчать

про якісне виконання іноземними партнерами своїх зобов'язань, адже більша частка у перестрахових виплатах припадає на перестраховиків-нерезидентів, тоді як на внутрішньому ринку цей показник в середньому складає 25 %.

Здебільшого перестраховики-нерезиденти займаються активним перестраховуванням, тобто прийняттям та подальшим перерозподілом ризиків вітчизняних страхових і перестрахових компаній. Зважаючи на той факт, що закордонним компаніям передаються в перестраховування найбільші за обсягами ризику з незначною ймовірністю настання страхового випадку, вітчизняний ринок перестраховування втрачає значні суми премій.

6. Проведена оцінка діяльності перестрахових брокерів на перестраховальному ринку України засвідчила, що її визначають наступні риси: по-перше, превалювання на ринку вітчизняних перестрахових брокерів (зокрема, за досліджуваний період на ринку функціонувало 50 страхових/перестрахових брокерів з вітчизняним капіталом та 11 – з іноземним); по-друге, – вкрай обмежена участь зазначених страхових посередників у розвитку перестрахової справи в країні (обсяг перестрахових операцій за участю перестрахових брокерів становить лише 5 %). Це обумовлено значними законодавчими обмеженнями щодо такого ведення роду діяльності та подорожчанням перестрахової послуги з врахуванням комісійної винагороди перестрахових брокерів. Крім того, відзначено зацікавленість перестраховиків та брокерів у перестраховуванні саме закордоном.

7. На основі виявлених проблем і загроз внутрішнього і зовнішнього характеру, які обумовлюють основні тенденції розвитку вітчизняного перестраховального ринку, розроблено комплекс заходів, які дозволять активізувати страхову і перестрахову діяльність в країні та забезпечать підвищення ефективності функціонування страхового і перестраховального ринків. До них віднесено:

1) на макрорівні: удосконалення нормативно-правової бази з питань перестраховування та чіткого регламентування сутності поняття «перестраховування»; формування ефективної системи регулювання ринку через:

поступову трансформацію державного нагляду у сфері перестраховального ринку на пруденційний за мінімального прямого втручання держави, що дозволить створити та розвивати самостійний конкурентоздатний перестраховальний сегмент страхового ринку; ліцензування перестрахової діяльності; сприяння розвитку інституту професійного перестраховика та посередництва; збільшення місткості ринків страхування і перестраховання, оскільки вони виступають каталізаторами розвитку один одного; зростання грошових потоків за вхідним перестрахованням; покращення інформаційно-аналітичного забезпечення та розкриття інформації щодо операцій перестраховання, які проводяться в країні;

2) на макрорівні необхідно стимулювати розвиток самих страхових і перестрахових компаній шляхом: оптимізації їх страхових та інвестиційних портфелів; модернізації системи управління компанією, особливо в умовах загострення впливу економічних викликів і загроз; новелізації систем ризик-менеджменту з метою недопущення втраті фінансової стійкості і платоспроможності; удосконалення стратегій подальшого поступу з урахуванням вимог часу та сучасного стану розвитку держави; запровадження ініціативних каналів дистрибуції страхових продуктів та інструментів інвестування страхових резервів.

8. Аргументовано на основі вивчення світового досвіду, що закономірності розвитку вітчизняного перестраховального ринку мають схожі тенденції із міжнародним. Так, у світі простежується негативна тенденція у розвитку перестраховання, пов'язану з природними катаклізмами, однак це не завадило отримати передових лідерів у сфері надання перестрахових послуг. Ними стали розвинуті країни Західної та Східної Європи, США, Бермуди.

Інтеграція вітчизняного ринку перестраховання до міжнародного простору можлива шляхом створення професійних перестраховиків та впровадження міжнародних стандартів якості перестрахового захисту, що підвищить привабливий внутрішній клімат для міжнародних партнерів. Реалізувати цей напрям можна за допомогою наступних заходів: розробки та

впровадження нових перестрахових продуктів для покриття характерних для країни, що перебуває в нестабільній економічній та політичній ситуації, ризиків (політичних, катастрофічних тощо); управління контролем якості перестрахових послуг шляхом запровадження загальних стандартів якості перестрахових послуг (встановлення терміну котирування ризиків, супровід договорів, врегулювання збитків і виплат); розвиток перестраховального посередництва та створення здорової конкуренції на ринку.

Поєднання ефективної системи регулювання перестраховального ринку та інтеграція до міжнародного страхового простору дозволить активізувати вхідне перестраховання, а підвищення рівня професіоналізму та якості перестрахових послуг, їх технологічного забезпечення обумовлять формування стабільного українського перестраховального ринку з максимальним використанням його внутрішнього потенціалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архипов А.П. Андеррайтинг в страховании. Теоретический курс и практикум : научное пособие / А.П. Архипов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА 2007. – 240 с.
2. Бабко Т. Сюрреальность украинского перестрахования / Т. Бабко // Финансовые услуги. – 2011. – № 5–6. – С. 27-29.
3. Бабко Т. Україна сьогодні випадає з міжнародної інтеграції в світовий ринок перестрахування / Т. Бабко // Страхова справа. – 2012. – № 1. – С. 50-51.
4. Базанов А.Н. Страхование : учебник / А.Н. Базанов, Л.В. Белинская, П.А. Власов, под. ред. Г.В. Черновой. – М. : ТК Велби, Из-во Проспект, 2007. – 432 с.
5. Базилевич В.Д. Страхова справа : наукове видання / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич. – К. : Знання, 2006. – 351 с.
6. Базилевич В.Д. Страхування : підручн. / За ред. В.Д. Базилевича. – К. : Знання, 2008. – 1019 с.
7. Балабанов И.Т. Страхование / И.Т. Балабанов, А.И. Балабанов. – СПб. : Питер, 2002. – 256 с.
8. Богута Н. Страхові податки : уся справа в грошах [Електронний ресурс] / Наталья Богута // Дзеркало тижня. – 2005. – № 24. – Режим доступу : <http://www.dt.ua/2000/2675/50429>.
9. Боженко А.С. Аналіз кон'юнктури ринку перестрахування в умовах волатильності світової економіки / А.С. Боженко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2014. – Вип. 38. – С. 315-328.
10. Бойко А.О. Перестрахування як механізм забезпечення фінансової стійкості страхової компанії : дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / А.О. Бойко. – Суми, 2011. – 278 с.

11. Букало А. Тенденції розвитку страхових компаній у корпоративному секторі України [Електронний ресурс] / А. Букало. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vapsv/2011_3/st_6.pdf.
12. Величко Є.О. Програми перестраховання при страхуванні майна промислових підприємств / Величко Є.О. // Економіка: реалії часу. – 2016. – №6. – С. 10-12.
13. Вовчак О.Д. Страхування : навч. посібн. / О.Д. Вовчак. – Львів : Новий Світ-2000, 2004. – 480 с.
14. Волошина А. Фактори розвитку перестраховання в Україні / А. Волошина // Страхова справа. – 2008. – № 1 (29). – С. 43.
15. Гаманкова О.О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика : монографія / О.О. Гаманкова. – К. : КНЕУ, 2009. – 283 с.
16. Гвоздак Р.В. Інноваційні послуги на ринку перестраховання / Р.В. Гвоздак. // Агросвіт. – 2016. – № 21. – С. 49-52.
17. Говорушко Т.А. Страхові послуги : навч. посібн. / Т.А. Говорушко. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 400 с.
18. Гомелля В.Б. Страхование : учеб. пособие / В.Б. Гомелля. – М. : Маркет ДС Корпорейшн, 2006. – 488 с.
19. Горбач Л.М. Страхова справа [Електронний ресурс] / Л.М. Горбач. – Режим доступу : <http://library.if.ua/book/26/1818.html>.
20. Грищенко Н.Б. Основы страховой деятельности : учебное пособие / Н.Б. Грищенко. – Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 2001. – 274 с.
21. Гусак А.С. Перестраховання та його роль у підвищенні корпоративної відповідальності страхового бізнесу / А.С. Гусак // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В.А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Економічна думка. – 2015. – Т. 19. – № 1. – С. 178-183.
22. Дахно І.І. Міжнародне приватне право : навч. посібн. / І.І. Дахно. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 316 с.

23. Державний реєстр страхових та перестрахових брокерів [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/inshi-reestri-ta-pereliki.html>.
24. Дігтяренко С.М. Тенденції розвитку перестраховання в Україні / С.М. Дігтяренко // Економічна наука. – 2016. – № 6. – С. 7-12.
25. Дьячкова Ю.М. Страхування : навч. посіб. / Ю.М. Дьячкова. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
26. Ермасов С.В. Страхование : учебник / С.В. Ермасов, Н.Б. Ермасова. – М. : Высшее образование, 2008. – 613 с.
27. Заблоцька Р.О. Кон'юнктура світового ринку послуг : навч. посібн. / Р.О. Заблоцька. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – 303 с.
28. Залетов А.Н. Страхование в Украине / А.Н. Залетов; Под ред. О.А. Слюсаренко. – К. : VeeZone, 2002. – 452 с.
29. Інформація про посередницькі послуги у страхуванні та/або перестрахованні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-poserednicki.html>.
30. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України за 2004 рік / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/2004.pdf>.
31. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України за 2005 рік / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/2005.pdf>.
32. Кашенко О.Л. Соціально-економічні основи страхування : навч. посіб. / О.Л. Кашенко, В.А. Борисова. – Суми : Університетська книга, 2005. – 252 с.

33. Кнейслер О.В. Оптимальне поєднання форм і методів перестраховування [Електронний ресурс] / О.В. Кнейслер // Вісник Університету банківської справи НБУ України. – 2012. – № 1. – Режим доступу : http://archive.nbuuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VUbsNbU/2012_1/12_1_12.pdf.
34. Кнейслер О.В. Ідентифікація та графічна інтерпретація структури перестраховувального ринку // Світ фінансів. – 2013. – № 1. – С. 162-169.
35. Кнейслер О.В. Прагматизм функціонування перестрахових брокерів в Україні / О.В. Кнейслер // Науковий вісник УНУ. Серія «Економіка». – 2012. – Вип. 3 (37). – С. 80-84.
36. Кнейслер О.В. Ринок перестраховування в Україні: теоретико-методологічні доміанти формування та пріоритети розвитку : монографія / О.В. Кнейслер. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 416 с.
37. Козьменко О.В. Страховий і перестраховий ринки в епоху глобалізації : монографія / О.В. Козьменко, С.М. Козьменко, Т.А. Васильєва. – Суми : Університетська книга, 2011. – 388 с.
38. Контрольный стандарт IAIS №7 «Использование механизмов перестрахования» [Электронный ресурс] // Перестрахование. – Режим доступа : <http://re-insurance.com.ua/standarts/241>.
39. Кулина Г.М. Інструментарій управління платоспроможністю страхових компаній [Електронний ресурс] / Г.М. Кулина // Управління фінансами суб'єктів господарювання в умовах глобальної трансформації : монографія / За ред. І. С. Гуцала. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – С. 367–381.
40. Левченко В.П. Розвиток ринку небанківських фінансових послуг України : монографія / В.П. Левченко. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 368 с.
41. Лопата О.О. Правова природа договору страхування [Електронний ресурс] / О.О. Лопата, Х.В. Кизик // Національний вісник НЛТУ України. – 2011 – Вип. 21.9. – Режим доступу : http://www.nbuuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/21_9/220_lop.pdf.

42. Маруженко Д. Міжнародний ринок перестраховування: нове століття – нові виклики / Д. Маруженко // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія «Економіка». – 2006. – № 81–81. – С. 92-94.
43. Марчева І.А. Страхування [Електронний ресурс] / І.А. Марчева // Новгородський університет. – 2012. – Режим доступу : <http://epi.cc.ua/strahovanie.html>.
44. Машина Н.І. Міжнародне страхування : навч. посібн. / Н.І. Машина. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 504 с.
45. Мешко В.В. Перестраховування в Україні / В.В. Мешко, В.П. Братюк // Економіка та управління національним господарством. – 2016. – № 10. – С. 5-8.
46. Мних М.В. Перестраховування : посіб. для студ. вузів / М.В. Мних. – К. : Знання України, 2004. – 96 с.
47. Налукова Н.І. Конкуренція як запорука успішного розвитку страхового ринку / Н.І. Налукова // Світ фінансів. – 2016. – Вип. 3. – С. 102-112.
48. Нечипоренко В.І. Особливості розвитку правового інституту перестраховування в Україні і його нормативне регулювання [Електронний ресурс] / В.І. Нечипоренко // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2011. – № 2. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VAPSV_pdu/2011_2/St_12.pdf.
49. Нечипорук Л.В. Особливості перестраховування в умовах глобалізації / Л.В. Нечипорук // Вісник Національної юридичної академії України ім. Я. Мудрого. – 2011. – № 2 – С.48-56.
50. Нечипорук Л.В. Теорія та практика страхового ринку в Україні : монографія / Л.В. Нечипорук. – Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 300 с.
51. Орланюк-Маліцька Л.А. Страхование [Електронний ресурс] / Л.А. Орланюк-Маліцька, С.Ю. Янова. – 2010. – Режим доступу : http://stud.com.ua/8439/strahova_sprava/strahuvannya.

52. Осадець С.С. Страхування : підручн. / Керівник авт. колективу і наук. ред. С. С. Осадець. – К. : КНЕУ, 2002. – 599 с.
53. Офіційний Інтернет-сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua>.
54. Пахненко О.М. Управління катастрофічними страховими ризиками при формуванні конвергентної моделі фінансового ринку : дис. ...канд. екон. наук: 08.00.08 / О.М. Пахненко. – Суми, 2012. – 286 с.
55. Письменна Т.В. Перспективи розвитку страхового посередництва на страховому ринку України / Т. В. Письменна // Формування єдиного європейського фінансового простору та розвиток світової фінансової думки : зб. тез доп. Всеукр.наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 25 трав. 2016 р.] / відпов. за вип. О. В. Кнейслер ; уклад. : Т.В. Письменна, П.М. Партика. – Тернопіль : ТНЕУ, 2016. – С. 139-143.
56. Підсумки діяльності страхових компаній за 2009 рік [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України. – Режим доступу : http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/sk_2009.pdf.
57. Підсумки діяльності страхових компаній за 2010 рік [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України. – Режим доступу: http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/sk__2010.pdf.
58. Підсумки діяльності страхових компаній за 2011 рік [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України. – Режим доступу: http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/sk_4kv_2011.pdf.
59. Підсумки діяльності страхових компаній за 2012 рік [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України. – Режим доступу: http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/SK_IV_kv_%202012.pdf.

60. Підсумки діяльності страхових компаній за 2013 рік [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України. – Режим доступу: http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk_%202013.pdf.

61. Підсумки діяльності страхових компаній за 2014 рік [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України. – Режим доступу: http://nfp.gov.ua/files/sector/sk_%202014.pdf.

62. Підсумки діяльності страхових компаній за 2015 рік [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України. – Режим доступу: http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk_%202015.pdf.

63. Підсумки діяльності страхових компаній України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/files/file00552.pdf>.

64. Плиса В.Й. Страхування : навч. посібн. / В.Й. Плиса. – К. : Каравела, 2005. – 392 с.

65. Порядок складання та подання звітності страхових та/або перестрахових брокерів : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 04.08.2005 р. № 4421 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0955-05>.

66. Постникова И.Ю. Теория перестрахования: монографія / И.Ю. Постникова. – М. : ОАО «Московская типография «Транспечать», 2009. – 144 с.

67. Про затвердження Положення Про порядок здійснення операцій з перестраховування : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.10.1996 р. № 1290 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1290-96-%D0%BF>.

68. Про реєстрацію страхових та перестрахових брокерів і ведення державного реєстру страхових та перестрахових брокерів (із змінами і 212 доповненнями) : Розпорядження Держкомфінпослуг від 28.05.2004 р. № 736

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0801-04>.

69. Про страхування : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://insins.net/law/25-zakon-ukrayini-pro-strahuvannya.html>.

70. Про страхування : Декрет КМУ України від 10.05.1993 р. № 85/96–ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/47-93>.

71. Прокоф'єва О. Ринок перестрахування в період глобальної рецесії / О. Прокоф'єва. // Київський національний університет ім. Т. Шевченка. – 2016. – № 3. – С. 106-107.

72. Райхер В.К. Общественно-исторические типы страхования / В.К. Райхер, М.М. Агарков. – М. : Из-во АН СССР, 1947. – 282 с.

73. Семенова К.Г. Договір перестрахування : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / К.Г. Семенова; Харківський нац. ун-т внутрішніх справ. – Харків, 2007. – 190 с.

74. Страховий і перестраховий ринки в епоху глобалізації : монографія / О. Козьменко, С. Козьменко, Т. Васильєва та ін. – Суми : Університетська книга, 2011. – 388 с.

75. Страховий ринок України: стан та перспективи розвитку : монографія / за заг. ред. А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. – 460 с.

76. Страховой рынок Украины: реалии 2008 года // Insurance ТОП (25). – 2008. – С. 15-39.

77. Страхування в запитаннях та відповідях [Електронний ресурс]. – Київ : Центр учбової літератури, 2010. – Режим доступу : http://r-for.com/book_456_glava_1_ANOTA%D0%A1%D0%86JA.html.

78. Страхування: практикум : навч. посіб. / За ред. В.Д. Базилевича. – К. : Знання, 2011. – 607 с.

79. Сугров Д. Глобальний ринок перестраховання в 2016 році характеризується тиском на тарифи, диверсифікацією і появою нових гравців / Д. Сугров, Т. Гхаріб, М. Коулмен // Страхова справа. – 2016. – № 3. – С. 4-11.

80. Татаріна Т.В. Перестраховання: становлення та шляхи розвитку в Україні : дис. канд. економ. наук: 08.04.01 / Т.В. Татаріна Татаріна. – К., 2003. – 238 с.

81. Теребус О.М. Перестраховання та проблеми його розвитку в Україні // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 2. – С.105-109.

82. Тимошук О.В. Теоретичні аспекти державного регулювання перестраховання в умовах глобалізації / О.В. Тимошук // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – № 11. – С. 72-76.

83. Ткаченко Н.В. Розвиток перестраховання як важіль забезпечення фінансової стійкості страховиків / Н.В. Ткаченко // Фінанси України. – 2007. – № 3. – С. 118-123.

84. Третяк К.В. Вхідне перестраховання як інструмент залучення коштів до вітчизняної економіки / К.В. Третяк // Перспективні напрями наукових досліджень – 2015 : зб. тез доповідей Міжнар. наук. конф. (м. Братислава, 17-22 жовтня 2015). – К. : Вид-во «Центр навчальної літератури», 2015. – Т. 1. – С. 110-112.

85. Третяк К.В. Український ринок перестраховання: особливості функціонування та розвитку / К.В. Третяк // Ринок цінних паперів України: науковий, виробничо-практичний журнал. – 2016. – № 3–4. – С. 97-108.

86. Удосконалення державного регулювання ринку перестраховання в Україні [Електронний ресурс] // Економічна наука. – 2015. – Режим доступу : http://www.investplan.com.ua/pdf/20_2015/30.pdf.

87. Худяков А.И. Теория страхования / А.И. Худяков. – М. : Статут, 2010. – 656 с.

88. Шевчук О. Оцінка фінансового стану та ефективності діяльності страхових компаній України [Електронний ресурс] / О. Шевчук. – Режим доступу : http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/4987/1/PPR_23_10.pdf.

89. Шулешова І.В. Перестраховання як механізм забезпечення фінансової стійкості страхової компанії / І.В. Шулешова // Економіка АПК. – 2013. – № 2. – С. 124-129.
90. Шумелда Я.П. Страхування : навч. посібн. / Я.П. Шумелда. – К. : Міжнародна агенція «БІЗОН», 2007. – 384 с.
91. Anvar Gabidullin, David Laxton. How regional reinsurers are evolving in search of a winning formula. // Global Reinsurance Highlights 2012. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.standardandpoors.com>.
92. Dennis Sugrue, Douglass E Ostermiller, Mark Coleman, Taoufik Gharib. Breaking out of the holding pattern: which way now for global Фінанси, облік і аудит. 2013. Випуск 1 (21) 164 reinsurance? // Global Reinsurance Highlights 2012. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.standardandpoors.com>
93. Global Reinsurance Highlights 2016. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.standardandpoors.com>.
94. Mark Coleman. Reinsurers braced to withstand turbulent weather and financial storms. // Global Reinsurance Highlights 2012. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.standardandpoors.com>.
95. Top 50 Reinsurers Revealed. Munich Re, Swiss Re and Allianz are among A.M. Best's top 50 reinsurers reviewed and ranked on the basis of gross premiums written. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.insurancenetworking.com/news/reinsurers-rank-best-munich-swiss-hannover-30967-1.html?pg=1>.
96. World insurance in 2011 shows non-life insurance premiums continued to grow in 2011 despite an overall decline in premiums. // Swiss Re Sigma. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.swissre.com>.